

Examensarbete

2007

Annelie Johansson

Swing it, Alice, Swing it – Tidens melodi?

En studie av sångmetodik
för barn och ungdomar
med fokus på genre,
röstanvändning och sångideal

Handledare: Eva Öhrström

Kungl. Musikhögskolan i Stockholm

Sammanfattning

Denna uppsats är en studie av några aspekter på sångmetodik för barn och ungdom. Mina frågeställningar har sin utgångspunkt i min egen yrkeserfarenhet och min egen utbildningshistoria och detta utgör en del i den förståelse som jag använder mig av i tolkningen av datainsamlingen.

Undersökningens frågeställningar så väl som metod bygger på en kvalitativ forskningstradition. Jag har dessutom valt att göra en mindre litteraturstudie inom området som är tänkt att vara till hjälp i tolkningen av intervjusvaren.

I litteraturstudien tycker jag mig kunna utläsa att man omedvetet vill värna om ett traditionellt musikutövande utanför det kommersiella musikområdet där körsången ses som ett viktigt redskap.

Intervjustudien är sammanfattad i tre frågeområden: 1. Pedagogisk utgångspunkt och reflektioner kring repertoar. 2. Röst användning, sångteknik och röstproblem. 3. Sångideal.

Intervjusvaren visar bland annat att sånglärare i dag har en intention att undervisningen skall vara genreöverskridande men hos flertalet kan man samtidigt utläsa att de är starkt förankrade i den egna musiktraditionen då de undervisar. En av de intervjuade undervisar endast ungdomar i övre tonåren och dessa har redan gjort ett medvetet val mot de afro-amerikanska genrerna. I intervjuerna kan man tydligt se skillnader i arbetssätt och undervisningens innehåll beroende på vilken genre man utgår ifrån. Här kan man också se tydliga skillnader mellan traditionell/institutionell musikundervisning jämfört med om man utgår ifrån det kommersiella musikområde

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 Inledning.....	2
1.1 Bakgrund.....	2
2 Problemformulering.....	3
3 Syfte.....	3
4 Metod.....	3
5 Litteratur.....	4
5.1 Forskningsläge.....	4
5.2 Projektet ”Rädda barnsången”.....	5
5.2.1 Körsång – som pedagogiskt redskap.....	6
5.2.2 Sångideal.....	7
5.3 Barnröstens anatomi.....	10
5.4 Barns röstomfång och register.....	11
5.5 Röstkvalitet och genusskillnader.....	11
5.6 Röstproblem.....	12
5.7 Puberteten, målbröttet och tonårsrösten.....	13
6 Resultat.....	14
6.5.1 Pedagogisk utgångspunkt och reflektioner kring genrer och repertoar.....	15
6.5.2 Röst användning, sångteknik och röstproblem.....	17
6.5.3 Sångideal.....	25
7 Diskussion.....	29
Forskning och problematik kring terminologi.....	29
Pedagogisk utgångspunkt och reflektioner kring genrer och repertoar.....	30
Kör som pedagogiskt redskap.....	31
Sammanfattning av pedagogisk utgångspunkt och reflektioner kring genrer och repertoar.....	34
Röst användning, sångteknik och röstproblem.....	34
Barns röstomfång.....	34
Röstkvaliteter och genusskillnader.....	35
Röstproblem.....	35
Sammanfattning av röst användning, sångteknik och röstproblem.....	37
Sångideal.....	38
8 Referenser.....	39
Bilaga 1: Sammanställning av intervju med person A.....	40
Bilaga 2: Sammanställning av intervju med person B.....	44
Bilaga 3: Sammanställning av intervju med person C.....	48
Bilaga 4: Sammanställning av intervju med person D.....	53
Bilaga 5: Sammanställning av intervju med en foniatrer.....	60

1 Inledning

I höstas såg jag ett avsnitt ur Svts programserie *Musikministeriet*. Inslaget i programmet börjar med en jämförelse av skillnaderna i sångsätt mellan sångerskor inom olika genrer. Exemplet man tar upp är hämtat ur ett tv- program från 80-talet där Lasse Holmquist är programledare. Hans gäster i studion är bland andra den berömda klassiska sopranen Birgit Nilsson och popsångerskan Marie Fredriksson. Programledaren gör ett försök till att de skall sjunga duett tillsammans och kring detta inleds diskussionerna i Musikministeriet om skillnader mellan olika sångsätt inom olika genrer. De pratar om att sångerskorna har olika röst-typer. Musikministeriets reportage undersöker om det ena sångsättet kan vara sundare och mer lämpligt än det andra. Senare i programmet intervjuas Gunnel Fagius, musiklejare och Gunno Klingfors, musikvetare, och de båda verkar ha helt olika åsikter kring detta. Det var detta reportage som också väckte idén till denna uppsats.

1.1 Bakgrund

Det är nu nio år sedan som jag började mina sångpedagogstudier vid musikhögskolan i Stockholm. Jag började som student 1998 på den dåvarande IE-utbildning (Instrumental och ensembleläroutbildningen) med inriktning mot klassisk sång. Jag var lyrisk över allt jag skulle få lära mig och hade många tankar och funderingar kring sångteknik och sångmetodik. Redan tidigt i utbildningen så kände jag dock ett stort behov av att bredda mig och jag ville veta mer om rösten som helhet och hur sångare använder den inom andra genrer. Jag tyckte det verkade nödvändigt med en bredare utbildning inför arbetet med mina kommande elever.

Utgångspunkten för min undervisning i dag är att försöka möta eleverna där de befinner sig, och min önskan är att sedan kunna ge dem god vägledning för utveckling utifrån deras förutsättningar. Min ambition är också att sånglektionen skall vara lustfylld och min förhoppning är att den skall bidra till personlig utveckling. Detta försöker jag alltid eftersträva men jag upplever ibland en viss osäkerhet hos mig själv. De ständigt återkommande frågeställningarna är val av repertoar och jag funderar också ibland över om det finns något sångsätt som är mer lämpligt att utgå ifrån då man arbetar med barn- och ungdomsrösten. Kan det vara så att någon genre är mer lämplig att utgå ifrån för att hitta en sund sångteknik.

Jag försöker att varva med traditionell och modernare repertoar ur olika genrer samt att entusiasmera eleverna att sjunga sådant de vanligtvis inte lyssnar på. Min upplevelse är dock att de ofta helst vill sjunga sånger de känner till, eller låtar som spelas på radio och i TV. Därför har det blivit så att jag oftast använder mig av populärmusik. Jag tycker dock att det är viktigt att de även sjunger annan musik, och därför försöker jag att varva med mer traditionell musik t.ex. genom att varje år arrangera luciatåg eller liknande. Jag tycker att det är viktigt att de utvecklar sina röster på olika sätt och att de lär sig behärska sina olika register.

Det som dock har blivit en allt mer tydlig fråga som jag har ställt mig själv senaste året är *varför* jag reflekterar på detta sätt? För att förtydliga min fundering så menar jag att jag efterlyser mina egna syften med det jag gör. Varför tycker jag det är viktigt att de

utvecklar sitt register? Varför tycker jag att de skall sjunga blandad repertoar ur olika genrer? Detta kan tyckas tydligt i mitt resonemang i texten här ovan men själv upplever jag mer att jag utgår från någonting som jag inte riktigt tänkt igenom till fullo. Därför känner jag nu ett behov av att bli mer medveten i mitt val av sånglektionens innehåll och i mitt val av arbetssätt. Med detta arbete önskar jag få mer kunskaper om barn- och ungdomsrösten och även att få inspiration från andra pedagogers kunskaper och erfarenheter.

2 Problemformulering

I min yrkesvardag upplever jag ofta att jag står med ett ben vardera i två olika musikkvärldar. Jag frågar mig ibland om min uppgift är att förvalta och vårda en västerländsk klassisk musiktradition eller om jag skall försöka möta eleverna i deras värld och utifrån deras referensramar, som jag ofta upplever är inom den kommersiella musikvärlden. Den väg jag hitintills valt är en slags medelväg, men utan direkta medvetna ställningstaganden om varför jag egentligen gör som jag gör. Jag undrar nyfiket hur andra lärare arbetar med barn- och ungdomsrösten. Utgår de ifrån någon specifik genre? Tar de tillvara på traditioner eller ser de inte dessa som betydelsefulla i sin undervisning? Eller har de andra idéer som ligger till grund för deras pedagogiska ställningstaganden?

En fråga som jag här tycker är en av de viktigaste, och där jag som pedagog kanske bär det största ansvaret, är frågan om det kan vara skadligt att sjunga på vissa sätt. Vad säger forskningen om barn- och ungdomars fysiologiska förutsättningar? Kan en viss genre vara mer skadlig att utöva än någon annan? Är det till exempel mer lämpligt att de lär sig att använda sin huvudklang än sin bröstöst? Hur ser lärare som jobbar med barn- och ungdomsrösten egentligen på röst användning och röstproblem? Då undrar jag också om lärarna gör ett medvetet genreal utifrån detta perspektiv? Slutligen är det då också vara intressant att närmare studera vilka sångideal som lärarna har som sina referensramar då de undervisar.

3 Syfte

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur sångpedagoger jobbar med barns och ungdomars sångutveckling i åldrarna 7-17 år. Vidare vill jag undersöka om man kan spåra konsekvenser för elevens sångutveckling i dessa val.

Syftet är också att undersöka vad litteraturen och forskningen säger om barn och ungdomars sångutveckling.

4 Metod

Jag började med att söka artiklar och litteratur via Internet. Jag har varit i kontakt med Johan Sundberg, professor i musikakustik, angående forskningsläget och för tips på lämplig litteratur inom området och jag har läst delar ur den befintliga litteraturen och forskning inom området som jag ansett varit relevant.

Som metod har jag dels valt att använda mig av en mindre litteraturstudie kring sångmetodik för barn och ungdom. I litteraturkapitlet har jag därför valt att till största delen utgå från artiklar ur boken *Barn och sång – om rösten, sångerna och vägen dit*. (Red. Fagius, 2007) då det är den senaste utgivna boken i ämnet och jag anser den därför viktig att studera närmare. Detta med syfte att få en inblick i nyare läroböcker i sångmetodik för barn och ungdom.

Jag har valt att använda det inledande kapitlet i boken *Barn och sång, Sången - livets uttryck*, som referens då jag tyckt att det sammanfattar och beskriver bokens budskap på ett bra sätt.

Jag har också valt att göra en sammanfattning över sångideal genom tiderna. Detta för att jag har tyckt att det är av värde för förståelse av vad som ligger till grund för dagens pedagogik. Jag anser detta också viktigt då jag vill undersöka hur pedagoger resonerar kring sångideal.

Här har jag också valt att ta med Ralf Sandbergs artikel *Skolan som kulturell mötesplats ur Uttryck, intryck, avtryck*. (Vetenskapsåret, 2005) och boken *Knut Brodin – Musik som livsämne* (Barkefors, 2006)

I litteraturdelen kommer jag också att beskriva barnröstens anatomi och har här valt att separat beskriva puberteten och tonårsrösten. Övriga böcker jag använt mig av i litteraturkapitlet är *Rösten* (Lindblad, 1992) *Röstlära* (Sundberg, 2001) och *Stora Sångguiden* (Zangger Borch, 2005)

För att få en djupare inblick i hur lärare resonerar och arbetar med ungdomars sångutveckling har jag i datainsamlingen också valt att använda mig av en kvalitativ intervjuform. Detta för att få fram relevanta data då mina frågeställningar är av kvalitativ art. Jag har här sett denna metod som den mest fruktbara. Huvudsakligen har jag utgått från Steinar Kvaales bok *Den kvalitativa forskningsintervjun* (2001). Jag har intervjuat fyra pedagoger med olika musikalisk bakgrund som alla arbetar med barn och ungdom och sång men på olika sätt och med olika arbetsuppgifter. Detta för att få information ur olika perspektiv då det inte i första hand är sångpedagoger på kulturskolan eller liknande som jobbar med denna ålder utan olika typer av musiklärare.

Jag har slutligen varit i kontakt med en foniatrer (specialist på tal och röstdefekter) om hans erfarenheter och kunskaper kring sång och sund röst användning. Jag var nyfikenhet på om han hade något att säga angående olika former av röst användning och röstproblem kontra olika genrer. Detta samtal finns nedtecknat som bilaga 5.

5 Litteratur

5.1 Forskningsläge

Det som länge dominerat röstforskningen är studier kring den klassiska operasången efter västerländsk tradition men på senare tid har en del nyare forskning även ägnats andra sångstilar men snedfördelningen är fortfarande stor. Den förste svensk som vetenskapligt studerat de afro-amerikanska stilarna är Daniel Zangger Borch. Han har forskat i ämnet rock- pop- och soulröstens funktion och 2005 utkom boken *Stora Sångguiden*. En stor del av röstforskningen har också ägnats sjuka och skadade röster.

För ca 100 år sedan började forskare i Sverige och Europa att intressera sig för barnrösten och i dag finns det en hel del forskning. Det som ofta studerats är gosskörer. Ett flertal studier handlar om röstomfång och förändringar i samband med målbrottet. (Sundberg, 2001).

De senare årens forskning berör ofta likheter och skillnader mellan den vuxne rösten och barnrösten. Fler studier och fakta kring puberteten och flickor och pojkars målbrott har gjorts och nu studier på om det finns skillnader hos flickor och pojkar även innan målbrottet.

Målsättningen med barnröstforskning i dag är enligt McAllister & Södersten (2007) oftast att öka medvetenheten barnröstens fysiologiska förutsättningar. Detta med förhoppning om att det skall bidra till utvecklingen av pedagogiska insatser för förebyggande och tidig definition av röstproblem.

Allister & Södersten skriver att kunskapen om barns röster är dock fortfarande mindre än motsvarande för vuxna. En anledning till det tror man är att barn genom sin storlek är svårare att undersöka och det är ofta svårt att få dem att medverka i studier på samma sätt som vuxna kan.

5.2 Projektet "Rädda barnsången"

Projektet "Rädda barnsången" startades genom ett seminarium vid Uppsala universitets körcentrum 2002. Körledare, musikpedagoger, utbildningsledare för lärarhögskolor och musikutbildningar, röstforskare och producenter inom länsmusikorganisationerna samlades.

Syftet var att lyfta fram och belysa problematik och möjligheter kring arbetet med barnsång i dag. Man ville bland annat lyfta fram att även moderna mediakonsumerande barn har rätt till sin egen rösts möjligheter, och att det är vi vuxna som har ansvar för att se till att barn får använda sina röster på bästa sätt. Alla barn har rätt till sina egna röster och sina egna sånger menade man.

"Svenska folket är ett sjungande folk, i vårt sångbara svenska språk äger vi ovärderliga skatter: Sånger som vill bli sjungna, melodier som vill bli nynnade, ramsor som vill bli trallade. Men hur blir det i framtiden? Hur tar vi i vår snabbt föränderliga tid vara på detta levande arv, hur tar vi vara på rätten till vår egendom?" (Fagius, 2007, s.13)

Projektets syfte blev således att inleda arbete enligt utropet: Rädda Barnsången! Man enades om att initiera ett omfattande projekt. En projektgrupp bestående av musklärare, kyrkomusiker, barnkörledare etc. valdes ut. Samtliga i gruppen hade förankring inom körsångsområdet med inriktning traditionell västerländsk konstmusik.

I november 2003 arrangerade denna grupp en nationell konferens i Stockholm. I den efterföljande utvärderingen framkom det ett önskemål om en bok om barn och sång. Slutresultatet blev en lärobok som riktar sig dels till förskola och grundskolelärare samt till utbildningar med specialiserad röst- och musikutbildning. Boken är också tänkt som fortbildningslitteratur för yrkesverksamma pedagoger och röstintresserade i allmänhet.

Boken med titeln *Barn och sång – om rösten, sångerna och vägen dit* (2007), består av kapitel med vetenskaplig förankring inom lingvistik, neurofysiologi, logopedi, musikpsykologi och musikpedagogik. Ett kapitel består av praktiska övningar och ett kapitel tar upp problematik och exempel på hur man kan arbeta med barn från andra länder för integration i det svenska samhället. Boken har flertalet författare inom olika verksamhetsområden.

5.2.1 Körsång – som pedagogiskt redskap

Det inledande kapitlet i boken *Barn och sång* är författat av Bengt Olof Engström och handlar om sången som ett livets uttryck, samt om populärmusikens påverkan på ungdomskulturen.

Exempel som ”Allsång på Skansen”¹ tas upp, och man menar att på ett eller annat sätt är svenska folket ett sångälskande folk. Författaren menar också att dagens människa lever i ett samhälle präglad av sång inte minst med tanke på den popkultur, dominerad av sång, som brett ut sig över världen sedan 50-talet. Han hävdar att all musik i dag är lättåtkomlig genom teknikens utveckling, och att den ofta är styrd av kommersiella syften. Författaren menar att denna kultur visserligen tål att kritiseras, då han beskriver den som otroligt personfixerad, ojämn i kvalitén och socialt problemfylld etc. Men han menar också att den har en positiv sida då den engagerar så många människor. Han säger att denna popkultur genom sin absoluta centrering kring sång och sångartister har gjort musiken till ett av vår tids största intresseområden. Sången har därigenom fått en central position i musikens värld. Den har även gjort sång lättåtkomlig för alla. Författaren spekulerar kring om att det också kan vara så att populärmusiken har bidragit till att fler och fler vågar sjunga själva, till skillnad från 30-talets stränga skolning där man t.ex. kunde bli utesluten från sångundervisningen om man inte kunde sjunga i högt läge. Man ansågs då ha ”bristande tonöra”, som det kallades i dagligt tal.

Författaren menar att alla människor är sjungande varelser med behov av sång som uttrycksmedel i livet och detta påverkas och utvecklas redan under fosterstadiet. Författaren uttrycker också att det viktigaste inte är att alla kan sjunga så bra för att klara det på egen hand men alla kan utvecklas till att sjunga tillsammans med andra, men även detta kräver rätt träning. Författaren uttrycker här att pedagogens ansvar är att använda sig av repertoar som är motvikt mot den de får via radion eller genom kompistrycket och i sin vanliga miljö. Man skall i stället välja en repertoar som är lämplig för åldern och röstens fysiologiska förutsättningar. Pedagogerna bör använda sig av barnvisor över 100 år, från Tegnér till Riedel, från traditionellt svenskt till visor från nya kulturer som kommit in i Sverige. Pedagogen som kan vara förskoleläraren eller musiklearen i grundskolan m.fl. måste lära barnen att vårda klangen och se till att de sjunger på ett bra sätt och inte skriker. Engström menar också att barnens repertoar bör vara fri från kommersialismens utnyttjande. Man borde befria alla från idoltävlingar och barnens melodifestival. Barn behöver visor med enkel struktur i rätt tonläge för bästa utveckling för gemensam och enskild sång.

Ett värdefullt redskap anser han är körsången. Han menar att körsången, som den folkrörelse den är, skulle kunna bytas ut mot t.ex. tv-tittande och att det i detta skimrande sångspektra finns plats för alla. Författaren tror att en bidragande orsak till

---

¹ Ett allsångsprogram producerat av Sveriges Television.

att körsång är tillfredställande är att den sker under organiserade former. Detta skall uppmuntras i tidig ålder. Författaren menar att här har våra musikklasser, som oftast har körinriktning en viktig funktion. Man har dock sett svårigheter med att tidigt rekrytera pojkar till körsång. Detta anser han löses bäst genom gosskörer där man samlar pojkar för sig och låter dem växa in i en körmiljö som är anpassat till deras sätt att umgås med varandra. Detta tror han skapar varaktig sångglädje.

I boken *Barn och sång* och i det kapitel som handlar om skillnader i arbetssätt med pojkar och flickor beskriver Cederberg-Orreteg, Ekdahl och Fagius (2007) hur ett par barnkörledare resonerar kring körundervisning med barn och de förespråkar att arbeta med uppdelade pojk- och flickgrupper.

5.2.2 Sångideal

Sångideal och musikämnets utveckling

Gunnel Fagius (2007) beskriver sångideal i olika tider för att förklara hur det resonerats kring sångträning med barn genom tiderna. Hon tar upp att *Alice Tegnér* var den som var först med att skriva sånghäften anpassade för barn. *Sjung med oss, mamma* hette dessa samlingar från 1892. Innan dess var repertoaren sällan barninriktad. Kyrkan hade starkt inflytande på sångämnet och sångträningen skulle bland annat serva kyrkan och det man sjöng var oftast psalmer.

Fagius nämner också sångläraren *Anna Bergström* (1885-1937) som startade ett reformarbete i början av 1900-talet. Med stor ambition och sångpedagogiska idéer förändrade hon skolans sångundervisning. Målsättningen var att lära all barn att sjunga och att sjunga efter noter. År 1920 fick konservatoriet i Stockholm också möjlighet att starta en sånglärarutbildning som hon ledde. Hon fick på så sätt många efterföljare som värnade om musikundervisningen i skolan som en uppfostrande, uppbygglig och karaktärsdanande verksamhet. Repertoaren präglades också av denna ambition. Mellan åren 1920-1950 kom fler sångböcker. Sångerna i dess sångböcker och i inspelningar från den här tiden är högt noterade och barn sjunger i ett väldigt högt och ljusst läge.

Fagius nämner också att på 1930-talet kom skolradions sångstunder *Sjung med oss mamma*. På detta sätt kunde sångskolan spridas till alla barn. De sändes i nästan fyra decennier och var en musikpedagogisk innovation men handlade till en början mer om att dragla texter till perfektion än om sångglädje.

Fagius nämner också musiklearen *Knut Brodin* (1898-1986) som drar igång en debatt som upprör etablissemangen på 30-talet. Brodin sjöng schlagers och populära sånger med skolbarnen, och ville ta fasta på barns lust att sjunga men sången ansågs vara disciplinens ämne och skulle vara ”musikaliskt fostrande”. Knut Brodin betraktades av musiklärarkåren och etablerade tonsättare som en förrädare mot de höga ideal som skolsången hade.

Musikvetaren Laila Barkefors har också skrivit om Knut Brodin. I boken, *Knut Brodin – Musiken som livsämne* (2006), berättar hon hur han under sin anställning vid Olofsskolan i Stockholm funderade mycket kring barnets musikvärld. Han riktade stark kritik mot den etablerade sångundervisningen i skolan som han ansåg vara gammal och tråkig och menade att pedagogiken inte utgick från barnets värld. Grunden i Brodins

hållning var att han ville ta vara på barnets egen kreativitet och spontana nyfikenhet. Han ville få ungdomarna delaktiga i undervisningens innehåll och de fick därför vara med och styra repertoaren. Han var övertygad om, att om barnet fick upptäcka och genomleva varje stadium i sitt musikintresse helt och fullt, så var chansen mycket större att de så småningom också skulle vilja fortsätta att upptäcka nya musikäldrar. (Barkefors, 2006, s. 121-127)

Knut Brodin lade stor vikt vid barns röster, deras röstläge och tonomfång. Här stod han i direkt opposition till det etablerade musikpedagogiska fältet.

”Man skulle tro att de som små med sina späda röster i sina visor skulle ligga som ett pip uppe i luften. Men det är inte så. Barnets naturliga röstläge är förvånansvärt lågt, vilket förmodligen har sina rent psykologiska orsaker.”

[...]

”Småttingarna har ett mycket lågt tonregister. Lilla c och h är vanligtvis det centrum som melodierna rör sig inom. De går gärna ned till a och g, ja även till lilla f. Uppåt till e1 och f1.” (Barkefors, 2006 s. 138)

Det fanns flera inflytelserika sånglärare på 30-talet som riktade stark kritik mot Brodins upptäckter kring barns röstläge. Bland annat nämns den inflytelserike musikkonsulenten *John Norrman*. Han var redaktör för *Vår sång* och uttryckte sina åsikter i en utförlig artikel med rubriken ”Framtidens skolsång – folkvisa eller schlager?”

”Barnaröstens naturliga läge ligger i tvåstrukna oktaven och ett gott stycke uppåt. Det ensidiga bröstsjungandet har låst fast såväl barnsjungandet som barnsångskomponerandet inom ett område av obetydligt över ettstrukna oktaven såvida man ej velat gröta i djupet av registret med ännu ett par toner. Vi måste dock hoppas att kunskapen om barnens utvecklingsmöjligheter i högre regioner skall bli mera allmän och ’officiellt’ erkänd och skolvisan vinna kompositoriskt i det ’nyupptäckta’ röstområdets frigjorda fågning”. (Barkefors 2006 s 139)

Barkefors pekar på att i Brodins två manuskript finns det i stället många sånger som stöder tanken på barnröstens övervägande låga röstläge. (Barkefors, 2006 s. 128-149)

Ralf Sandberg tar också kortfattat upp Knut Brodin i sin artikel ”Skolan som kulturell mötesplats” (Sandberg 2005 s. 35-65). I denna artikel beskriver han musiken i skolans långa historia. Motsättningarna mellan moral och det ”populära” är också ett genomgående drag i musikundervisningens historia menar han.

Han beskriver också Anna Bergströms betydande pionjärverksamhet i Sverige kring förra sekelskiftet. Genom sin systematiska metodik, den estetiska och konstnärliga ansatsen, ett vidsynt val av repertoar, den folkligt nationella sångskatten samt barnvisans renässans, lyckades hon skapa ett nytt och starkt intresse för sången i skolan, vilken pågick ända fram till 1950-talet. Detta innebar framväxandet av en särskild ”skolmusik”, en tradition som sedan kom att länge bli varaktig inom lärarutbildningen och i läromedel. Musiken skulle vara ett karaktärsdanande ämne och ett redskap för social och kulturell fostran.

Skolmusiken och fritidsmusiken utgjordes av skilda världar. Trycket från ungdomsmusiken, radion, filmen och grammfonen hade börjat göra sig gällande. Ungdomsmusiken knackade på skolans dörr som ett uttryck för ungdom och modernitet. På 30-talet var det heta debatter kring skolmusiken och det är här även Sandberg nämner Knut Brodin. Då han ville föra in slagern i klassrummet motdebatterade

ansvarskännande uppfostrare och pedagoger honom och ingen förändring av läroplanen skedde och den traditionella linjen hölls.

Under denna tid diskuterades det också mycket kring jazzen. Nästa attack kom att bli då *Alice Babs sjöng* ”Swing it, magistern, swing it” I filmen med samma namn.

Efter andra världskrigets slut 1945 öppnades således en ny värld för sången i skolan. Vid mitten av 50-talet lämnar skolan sin anknytning till kyrkan och sångämnet i skolan kom att bli Musik i 1955 års läroplan. Men i Lgr 62 (den första läroplanen för grundskolan) var musiken fortfarande inriktad på estetisk fostran. Det talades om musikförståelse med utgångspunkt ur den västerländska konstmusiken. Musikämnets mål och innehåll hade sin förankring i traditionell musikundervisning, baserad på notläsningsförmåga, sång i stämmor och kunskaper om de stora epokerna i musikhistorien.

1960-talets popexplosion ledde till att musik kom att bli ett av det främsta intressena för den unga generationen. I Lgr 69 togs det första steget bort från den traditionella musikundervisningen. Nu uppmantrades också att ge tonårsmusiken plats i undervisningen.

De kulturella strömningarna i Sverige under 70-talet, med en ökande social och kulturell mångfald innebar också en omorganisation av den högre musikutbildningen och lärarutbildningen i musik i Sverige (OMUS reformen). En breddad repertoar introducerades i musikutbildningen med populärmusik, jazzmusik och folkmusik jämte den klassiska musikrepertoaren.

Med OMUS-reformen ville man bland annat försöka överbrygga klyftan mellan en traditionell musikutbildning och nyare strömningar i tiden. Konflikten mellan populärkulturen och den mer traditionella skulle lösas i samma drag som den högre musikutbildningen skulle högskolefieras inom ramen för 1977 års högskolereform. Förändringarna påverkade också skolans undervisning. Detta påverkade repertoaren, som breddades, vilket i sin tur medverkade till att genrebegreppet breddades, vilket i sin tur innebar att afroamerikanska genrer accepterades.

Sångideal i dag

Gunnel Fagius (2007) resonerar också kring dagens pedagogik. Hon menar att det kan vara lätt att associera debatten på 1930-talet till den diskussion om repertoar och sångideal bland barn och unga i dag. I dag har dock synen på barn och kunskapen om barn och deras förutsättningar förändrats. Hon nämner den norske musikprofessorn *Jon-Roar Bjørkwold* och hans bok *Den musiska människan* som utkom 1989. Hon menar att den satt stora spår på synen av barn och musik och pedagogik i dag. Fagius skriver att han använder sig av begreppet ”Musisk” Med musisk menar han den naturliga helheten som barnets förhållningssätt till musik innebär. Musik är att kommunicera, dansa, uppleva och uttrycka sig själv och här kan rytmikämnet spela en viktig roll menar hon.

Fagius nämner också engelsmannen *Graham F. Welch* som sedan mitten av 1980-talet ägnat sig åt studier kring barnröstens utveckling. Han beskriver sångförmågan som en mångfacetterad process där variation är normal. Han definierar sångförmågan som ”a continuum behaviour” I ena änden av detta kontinuum finns de som ännu inte träffar

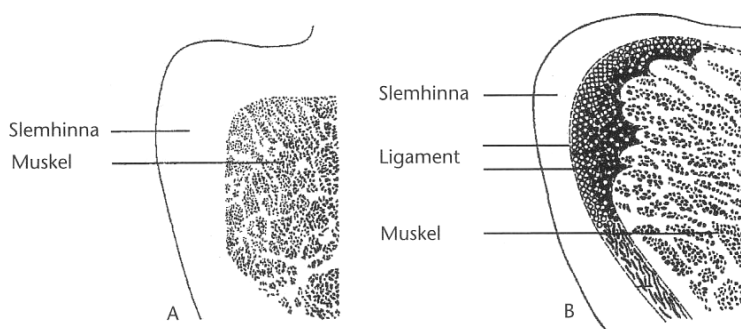
rätt ton. I andra ändan de som har en mångsidig förmåga, som gör att en del även kan sjunga efter noter.

Fagius menar också att genom den större kunskap som i dag finns kring de fysiologiska förutsättningarna ger dagens pedagoger ytterligare fördelar i arbetet med sjungande barn. I kapitlet avslutar hon med frågeställningar kring vad vi skall sjunga och hur. Skall vi sjunga de sånger som barnen hör kan och vill? Hon ställer frågan om hur man skall kunna få barn att sjunga det man som pedagog vill att de skall lära sig. Hon menar att lärare i dag ställs inför många val i sina pedagogiska ställningstaganden men menar att det inte går att tillgodose allas önskemål. Ledare och lärare måste göra ett val. Hon tror att det gäller att först hitta barnens lust och möta dem där men sedan är det viktigt att gå vidare. Detta kräver en medveten målsättning menar hon.

I kapitlet tar hon avslutningsvis upp frågeställningar kring tradition och nytänkande. Hon beskriver vårt lands starka körtradition och konflikten mellan sångidealen inom traditionen och sångidealen inom de afroamerikanska genrerna som är olika varandra och hur man ska bereda plats för dem båda. Sammanhang som bereder plats för sång i dagens svenska samhälle som t.ex. skolan, kyrkan eller musikskolor menar hon skapar de förutsättningar som gör att barnen vill sjunga.

5.3 Barnröstens anatomi

Röstorganet hos barn skiljer sig från den vuxnes i olika avseenden. Kroppen är allmänt oproportionerlig. Hos det lilla barnet sitter struphuvudet högt upp i ansatsröret (resonansröret från stämbanden till läpparna). Mjuka gommen och struplocket har kontakt. Ansatsröret är bara ca 4 cm. Hos ett nyfött barn är stämbanden endast 3-5 mm och består av en tjock och lös slemhinna som täcker vokalismuskeln (den muskel som löper längs stämbandet och reglerar spänningen i stämbandet) Vid fyra års ålder minskar slemhinnan i tjocklek och det s.k. ligamentet som består av två olika vävnadslager börjar utvecklas. Utvecklingen av ligamentets lager sker långsamt och är färdigutvecklat först vid ca 16 års ålder. Lagren har olika fysiologiska och mekaniska funktioner som bland annat innebär skydd för den underliggande vokalismuskeln. Det lilla barnet har således inte samma skydd som den vuxne (Mc Allister & Södersten, 2007).

Bild 1. Schematisk bild över ett stämband i kraftig uppförstoring i genomskärning sett framifrån hos en nyfödd (A) och en vuxen (B). (Ur Mc Allister & Södersten 2007, efter Hirano, Kurita och Nakashima 1983)

5.4 Barns röstomfång och register

Barnets röstomfång förändras och utvecklas under det att barnet växer och blir äldre. Man brukar skilja mellan det fysiologiska omfånget som är de toner som barnet klarar av att producera och det musikaliska omfånget som är de toner som kan användas i sång. Det fysiologiska omfånget är i allmänhet större än det musikaliska. Undersökningar har visat att en femåringens röstomfång i genomsnitt är 24 halvtoner, d.v.s. två oktaver, medan en annan undersökning visat att en tioåringens röstomfång utökats till 36 halvtoner (Södersten & McAllister, 2007 s. 46-48).

McAllister & Södersten hävdar också att barn som har tränat sina röster t.ex. i en gosskör, utvecklar sitt röstomfång och behärskar bättre att sjunga med olika nyanser på en och samma ton än vad ett otränat barn gör. Undersökningar visar att det tränade barnet lyckas bättre med att sjunga nyanserat i högt läge medan det otränade barnet gärna sjunger starkare ju högre upp i omfånget de sjunger. I en undersökning gjord på femåringar utan särskild sångfarenhet, med syfte att jämföra deras röstläge med vuxna förskolelärares, visade att förskolelärarna spontant sjöng i sitt taltonläge vilket låg för lågt för de otränade barnens röster. I denna undersökning blev en av slutsatserna att vuxna som sjunger med barn bör anpassa sitt sjungande till barnets fysiologiska förutsättningar. McAllister och Södersten menar att detta kan påverka barns gehör och deras uppfattningar om att sjunga rent och unisont. Det är således viktigt att tonarterna är anpassade för barnets fysiologiska förutsättningar för de skall hitta sin röst och sitt tonläge.

Lindblad menar i *Rösten* (1992) att det register som lämpar sig bäst för tal och sång är Modalregistret (bröstregistret). Han nämner dock ingenting om att detta inte skulle gälla för och barn och ungdom.

”Modalregister: (bröstregister, fullregister, normalregister, tungt register) är den rösttyp som de flesta använder i vardagslag. Stämläpparna är relativt korta, tjocka och slappa [...] slutenfaser är relativt långa [...] grundtonen stark. Röstläget är relativt lågt inom varje individs variationsområde och klangfärgen fyllig. Röststyrkan är god liksom möjligheterna att variera den. Även kontrollen av tonhöjdsvariationer är optimal i denna rösttyp till skillnad från de flesta andra. Detta gör modalregistret till den röstkvalitet som lämpar sig bäst för fonation i både tal och sång.”

[...]

*”I kontrast till detta utmärks *falsett* (huvudregister, randregister, lätt register) av långa tunna och spända stämläppar, vilka för varje individ vibrerar med avsevärt högre frekvens än normalvärdena i bröstregister. Tonläget är högt inom varje individs tonområde och klangfärgen tunn. Det är svårare att kontrollera såväl röststyrka som tonhöjd i falsett. Allt detta gör falsett mindre brukbart än modalregister för både tal och sång, och rösttypen används också i mycket mindre omfattning.”* (Lindblad, 1992, s.142-143)

5.5 Röstkvalitet och genusskillnader

Enligt Lindblad (1992) skiljer sig kvinnorrösten normalt från mansrösten genom högre tonhöjd samt ljusare och mjukare kvalitet. Vidare är kvinnorrösten ofta svagare och inte sällan något läckande, medan mansrösten tenderar vara något knarrig. Han menar dock

att hos barn så skiljer sig inte flickor och pojkars röster nämnvärt åt under tiden före puberteten.

McAllister & Söderström (2007) refererar till Sederholm & McAllister som gjort studier på genusskillnader hos 10-åringar och talrösten. Sju erfarna röstlogopedier fick bedöma om det var en pojk- eller flickröst de hörde. Studien visade att trots de små fysiologiska skillnader som finns så tyckte man sig höra skillnader då de lyckades identifiera alla flickorna korrekt. Några lugna mer tystlåtna pojkar bedömdes dock felaktigt som flickor. Röstens intensitet tycktes vara en viktig faktor och även röstkvaliteten. Flickornas röster skilde sig från pojkarnas med mer läckage och mindre hyperfunktion (press). De pojkar som identifierats som flickor bedömdes genomgående ha mer läckande och mindre hyperfunktionella röster likt flickornas röster.

Inom körsång har man länge hävdad att det finns kvalitativa skillnader mellan goss- och flickkör. Mc Allister & Södersten (2007) skriver att i en barnkörsstudie gjord av Howard, Szymanski och Welch, har man funnit skillnader i sångrösten mellan pojkar och flickor.

Peta Sjölander, forskare vid institutionen för tal, musik och hörsel vid Kungliga tekniska högskolan i Stockholm, har intresserat sig för akustiska skillnader i pojk- och flickröster. Hon har konstaterat att även om de är mycket lika anatomiskt sett så tycks de använda rösten på olika sätt. Hon har upptäckt att vid sång har pojkrosten en frekvenstopp vid ett visst frekvensområde som inte flickrosten har. Sjölander tror dock att de skillnader vi hör kan bero på att vi lär oss att använda rösten på ett könsspecifikt sätt redan som små. (Cederberg-Orreteg, Ekdahl och Fagius, 2007 s. 85-89)

Genusskillnader och arbetssätt

I kapitlet ”Pojkar och Flickor” (Cederberg, Ekdahl och Fagius, 2007) beskriver författarna hur några barnkörledare ser på skillnader mellan flickor och pojkar. Båda i intervjun upplever att pojkarnas klang är intensivare och tätare men det som är den verkliga skillnaden menar man är arbetssättet. De beskriver båda att pojkarna behöver tydligare riktlinjer. Koncentrationen är ofta sämre hos dem. Det beskrivs att man upplever att pojkar har ”mer spring i benen” än flickor.

De är positiva till ha undervisningen uppdelat i flick- och pojkgrupper. De menar att pojkar och flickor fungerar olika både socialt och mognadsmässigt redan i tidig ålder så med en uppdelning finns mest fördelar. Killarna kan lätt känna sig i underläge om de är i en grupp med tjejer. Här tror man att intresset är orsaken då tjejerna oftare har ett starkare sångintresse och på så sätt har ett försprång. Det nämns också att rent fysiologiskt så kan det vara viktigt att ha killarna för sig, framförallt under målbrottsperioden då man kan anpassa undervisningen till killarnas stora förändringar om de är i en egen grupp

5.6 Röstproblem

Mc Allister & Södersten. (2007, s.49-52) beskriver att röstproblem hos barn länge har uppmärksamats. Men orsaken till röstproblem hos barn i dag är inte desamma som i början på 1900-talet. Orsakerna till heshet var då ofta att barnen hade kroniska

infektioner bl.a. beroende på dåliga hygieniska förhållanden. Detta visade sig också i en undersökning gjord på Adolf Fredriks folkskola där 30 % av barnen var hesa.

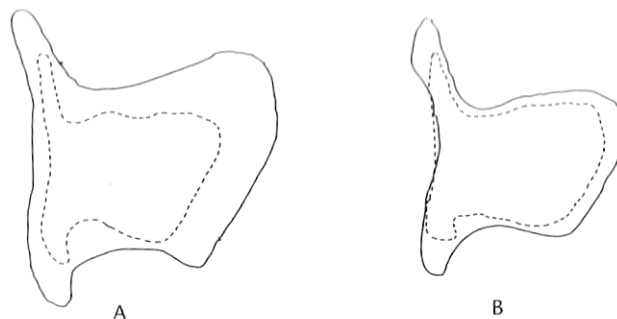
Kapitelförfattarna skriver också att i dag är det andra faktorer som påverkar. Vi lever i en bullrigare miljö. I en undersökning gjord på 10-åringar med heshet visade det sig att en stor del av dagen vistades barnen i stor grupp och detta menade man orsaker hög ljudvolym och röststrängning. Akustiken i lokalerna, barngruppens storlek och hur det pedagogiska arbetet är organiserat bidrar till hur ljudvolymen blir. Höga ljudnivåer är ofta förekommande. Att vistas i höga ljudnivåer medför lätt att man höjer röststyrkan. Även läraren tvingas höja rösten och det blir en ond cirkel där barn och vuxna triggas varandra menar man. Studier har också visat att barn som bor i storstadsområden är hesa i större utsträckning än barn på landsbygden.

McAllister & Södersten menar dock att flera faktorer kan vara orsaken till att barn får hesa röster. Förhållandena i barnets struphuvud skiljer sig från den vuxnes. Stämbanden är inte fullt utvecklade och differentierade förrän vid 16 års ålder och detta innebär ett minskat skydd jämfört med vuxna. Man menar att detta gör att barn lättare utvecklar svullnader på stämbanden i samband med röststrängning. Med begreppet röststrängning menar författarna att sjunga eller tala med hög intensitet, t.ex. i bakgrundsbuller, att prata när man är förkyld och har ont i halsen eller att tala eller sjunga i ett ofördelaktigt röstläge.

En annan betydande faktor som nämns är barnens personlighet och temperament. De hesa barnen skattades som mer högljudda, pratsamma, utåtriktade och energiska än sina jämnåriga, men mindre stabila och koncentrerade. Psykologiska och sociala faktorer nämns ofta i litteraturen i samband med röstproblem.

5.7 Puberteten, målbrottet och tonårsrösten

Enligt McAllister & Södersten, (2007) sker den största förändringen av röstorganet i puberteten, både hos flickor och pojkar. Den är dock mer markant och påtaglig hos pojkar. Struphuvudets brosk, framförallt sköldbrosket har en snabb tillväxt. Hos pojkar växer stämbanden ca 4-11 mm (ca 64 %) och hos flickor ca 1,5-4 mm (ca 34 %)

Bild 2. Tillväxten av sköldbrosket sett från sidan. Hos pojkar(A), hos flickor (B) från före puberteten (streckad linje) och efter puberteten (heldragen linje).(Bilderna är från Mc Allister och Södersten s. 43, efter Kahne, 1978)

Enligt Lindberg, (1992) skiljer sig inte flickor och pojkars röster nämnvärt åt under tiden före puberteten men enligt McAllister & Södersten (2007) varierar den något men framförallt förekommer stora individuella variationer. De nämner också att flickor kommer i puberteten tidigare än pojkar, i genomsnitt vid 10-14 års ålder. Pojkars pubertet inträffar i genomsnitt mellan 13-15 år. Målbrottet inträffar oftast mot slutet av puberteten och föregås ibland av en period av röstlig instabilitet. Målbrottet varierar från 3 månader upp till ett år för talrösten men för sångrösten kan det ta längre tid. Den största förändringen sker hos pojkar. Talrösten sjunker ca en oktav (12 halvtoner) för flickor förändras rösten mindre med ca 3 halvtoners sänkning. Röststyrkan och klangen påverkas också. Rösten kan vara svagare, hes, och beslöjad under och just före målbrottets inträde.

Zangger Borch, (2005) beskriver målbrottet på liknande sätt som McAllister och Södersten men förklarar lite mer tydligt hur tillväxten av struphuvudet hos pojkar ger en förskjutning av sköldbruskens inbördes position. Stämbandets massa ökar kraftigt och det genomsnittliga tonläget förändras.

Zangger Borch nämner också att det inte bara är röstapparaten som förändras i tonåren utan att det även sker andra stora kroppsliga förändringar och då också emotionella. Han tar också kortfattat upp problematiken som kan uppstå då ungdomar befinner sig i en röstlig utvecklingsfas men har vuxna förebilder, vilka ibland sjunger i full kraft i bröstregistret i för vuxna anpassade tonarter. Detta kan leda till att den unga rösten forceras och leder till skador som tar lång tid att läka. Han påpekar att det är viktigt att inte sjunga för starkt och forcerat då man befinner sig i den kraftigaste tillväxtfasen och att man bör respektera när rösten ger signaler på trötthet genom heshet och värk.

6 Resultat

De personer jag har valt att intervjua är

- 1) en kyrkomusiker, körledare och forskningssamordnare (person A).
- 2) en musiklärare i musikklass som även är utbildad sångpedagog (person B).
- 3) en barnsångskompositör som även är musiklärare i vanlig skola (person C).
- 4) slutligen har jag valt att intervjua en sångpedagog och röstcoach som är verksam inom de afro-amerikanska genrerna. Han är även den förste svensk som forskat i pop-, rock- och soulröstens funktion (person D).

Mina intervjufrågor är huvudsakligen inriktade på hur lärarna i sina pedagogiska ställningstaganden tänker kring genrer, röst användning och sångutveckling. Jag har också bedömt att det är av värde att undersöka vilka skillnader de möter i dag i den pedagogiska verksamheten jämfört med när de började sin yrkesbana. De ursprungliga frågorna har varit något olika formulerade från person till person och de har inte alltid varit ställda i samma ordning.

Svaren har flutit i varandra då jag försökt att sammanställa dem i olika kategorier.. Jag har ändå försökt samordna resultatet i frågeområden och har slutligen använt mig av följande kategorier:

- Ideologisk utgångspunkt och reflektion kring genrer och repertoar.
- Röstanvändning, sångteknik och röstproblem.
- Sångideal

För mer specifik beskrivning av frågornas ursprungliga utformning, hänvisar jag till Bilaga 1-4 där samtliga intervjuer finns sammanställda person för person.

I mina frågor till lärarna valde jag att använda mig ursprungligen av ordet *ideologi* då jag ville veta mer om vad som är den bakomliggande utgångspunkten för deras undervisning. Detta med förhoppning om att det skulle möjliggöra utforskandet av de grundläggande tankarna och värderingarna bakom en lärares estetiska förhållningssätt i det pedagogiska mötet. Jag vill veta mer om varför de gör ett visst val då de använder sig av en viss typ av musik i sin undervisning. Jag ville också försöka få fram om deras pedagogiska ställningstaganden är medvetna eller omedvetna. Med *ideologi* menar jag i detta fall ”system av uppfattningar och värderingar” Detta blev dock något komplicerat att vidareutveckla inom ramen för denna uppsats. I min sammanställning har jag därför valt att behandla dessa frågeställningar inom frågeområde 1.

6.5.1 Pedagogisk utgångspunkt och reflektioner kring genrer och repertoar

Person A

Utgångspunkten för hennes undervisning har växt fram genom åren. Hon har jobbat mest med kör och då med både duktiga elever i musikklasser och skolbarn i vanlig skola. Hon strävar efter att behålla elevernas sångglädje samtidigt som de utvecklas. De senare åren har hon främst intresserat sig för sångutveckling hos yngre barn och i intervjun så återkom hon ofta till förskoleåldern och menar att det är i denna ålder som sånglusten tar fart och denna tid är avgörande för barnets fortsatta sångutveckling. I undervisningen vill hon sträva mot att förvalta våra svenska sånger och traditioner. Hon tycker det är viktigt att vi pedagoger tar ansvar för att förmedla en repertoar men också att vi moderniserar den.

”För det är ju inte meningen att vi skall sjunga ’Blinka lilla’ som de gjorde i den där studien som jag satt och lyssnade på med inspelningar från 40-talet. En del låter väldigt naturligt och enkelt men jag menar vi kanske gör ’Blinka lilla stjärna’ med en jazzgrupp och så kanske vi improviserar blinka lilla om du förstår vad jag menar”

Person B

Hon berättar att hon tycker att det är bra att eleverna får en ganska bred grund på den skolan där hon undervisar. Inriktningen är inte bara körsång utan de lär sig även att spela på olika instrument. Hon blandar medvetet repertoar ur olika genrer och varvar traditionell och modern musik. Hon upplever ofta att eleverna brukar säga ifrån om de sjunger samma genre för länge. I årskurs fyra använder hon sig inte av för mycket repertoar som är utpräglat ”pop” eller ”klassiskt” för hon vill att de skall få en allmän grund att stå på. Då sjungs också det mesta på svenska. Hon breddar repertoaren ju längre upp i åldrarna de kommer och tar då även in sånger på andra språk. Vid Lucia sjungs det traditionella sånger enligt västerländsk konstmusikalisk tradition.

Person C

Utgångspunkten för hennes undervisning är att alla skall kunna vara med. Hon efterfrågar ofta enkel och lämplig körrepertoar och det har därför blivit så att hon börjat komponera och arrangera själv för att fylla dessa luckor. I sin undervisning använder hon sig av kompositioner med enkla melodier och begränsat röstomfång. De gängse körmaterial som finns är ofta för svårt menar hon.

I undervisningen använder hon sig ofta av populärmusik men också visor och annan repertoar enligt västerländsk konstmusikalisk tradition används i det dagliga arbetet. Det kan t.ex. handla om att göra visdikter i svenskan. Det kan också handla om tidsepoker som de kanske gör en konsert utifrån, och då väljer de att använda sig av klassisk musik.

Hon tycker att det är svårt att hitta passande körmusik även för gymnasiet. Det är inte bara det att det gängse oftast är för svårt utan det handlar ofta om att hitta repertoar som eleverna tycker är rolig och tilltalande. Detta är viktigt eftersom det är frivilligt att vara med i kören. Den är dessutom ofta schemalagd utanför skoltid. Ibland kan det handla om att försöka entusiasmera de som valt att vara med på alla sätt för att de skall fortsätta. Hon tillägger också att man vågar mer om man tycker om det man sjunger. Eleverna får också själva komma med förslag till sånger som hon sedan arrangerar på ett lämpligt sätt utifrån den nivå som kören är på.

Hon berättar också att eftersom barnen på den skolan hon jobbar på är väluppfostrade så brukar de inte säga så mycket om den repertoar som lärarna använder sig av. Om de kommer med förslag så försöker hon att sträva efter att de går halva vägen var.

Hon tycker det är viktigt att alla ges chans och möjligheten att sjunga, även de som inte vågar. Hon tror att körsång är ett bra forum för detta. I grupp kan man uppleva trygghet i få sjunga tillsammans med andra.

Person D

Person D arbetar endast utifrån de afro-amerikanska genrerna, främst med inriktning mot pop- rock- och soul. Utgångspunkten är således denna genre med strävan är att hitta karaktär och ett personligt uttryck som han menar är det centrala i dessa genrer och vägen till att kunna beröra en publik.

De elever som kommer till honom är oftast vuxna men han undervisar även många ungdomar i övre tonåren som valt en inriktning mot dessa genrer. Detta gäller oavsett ålder. Undantagsvis kommer enstaka barn till honom som skall söka till Adolf Fredrik eller liknande musikprofilerade skolor. Då övar man inför de provens innehåll.

Sammanfattningsvis så kan man säga att efterfrågan och elevens val styr undervisningens innehåll. Han fokuserar på det som är elevens huvuduppgift och det specifika problemet, kanske just i den låt man håller på med och självklart utgår undervisningen från elevens fysiologiska förutsättningar.

Sammanfattning

Av informanterna säger sig tre personer ha stor erfarenhet av att vara lärare i musikklass eller med elever som valt musikprofil. Gemensamt för dessa tre (A, B, och C) är att de har stor erfarenhet av kör och körsjungande och deras svar utgår oftast från detta. Två av dessa refererar i stort sett konsekvent utifrån kör och sång i grupp. Gemensamt för dessa tre är också att repertoaren de väljer är blandad ifrån olika genrer. Två av dessa uttalar att de ofta använder sig av populärmusik men värnar samtidigt om att bevara traditioner.

Den fjärde av informanterna (person D) har en helt annan bakgrund och en helt annan inriktning än de övriga tre. Han utgår konsekvent från de afro-amerikanska genrer och om möjligen kan repertoaren inom dessa genrer vara blandad. De ungdomar han undervisar har själva gjort sitt val av inriktning innan de kommer till honom, vilket är en skillnad från de elever som de andra tre undervisar. En stor skillnad mellan de fyra är också att person D i huvudsak undervisar enskilda elever och mötet med eleven handlar ofta om kortsiktig ”coaching”. De andras undervisning sker oftast i stor grupp och man jobbar långsiktigt och mycket målmedvetet ofta med fokus på körsjungandet.

Samtliga informanter lyssnar på elevernas önskemål om repertoar etc. Person D väljer sällan repertoaren, bara om eleven själv önskar hjälp med det.

6.5.2 Röstanvändning, sångteknik och röstproblem

Person A

Hon tror att då i stort sett alla barn i dag går på dagis, så det är där sångintresset oftast startar. Där bildas ett forum för gemensamt sjungande. Det är därför nu extra viktigt att även dagis och förskolepersonal har kunskaper om barns röster.

Samtidigt som hon tycker att dagens ”fria” musikpedagogik har många fördelar bland annat att alla barn skall vara med och inte bara de som är talangfulla så medför den nya pedagogiken också en risk, nämligen att det i dag accepteras att sjunga hur som helst och hon tror att detta kanske har gått lite för långt. Vi pedagoger måste nu hjälpa till och ta vårt ansvar så att barn utvecklar sina röster på bästa sätt. Hon menar att med kunskap om barnröstens fysiologiska möjligheter och begränsningar tillsammans med barnets intellektuella och mentala förutsättningar kan vi pedagoger föra barnen mot god sångutveckling och varaktig sångglädje. Hon menar att det inte är hos barnen som begränsningarna finns utan snarare hos oss vuxna då vi ofta har bristande kunskaper kring barnrösten.

I dag diskuteras det mycket kring klangideal och röstanvändning i olika genrer menar hon, vilket hon nämner även förekommer i körsammanhang. Hon har en förhoppning om att framtidens pedagoger hittar ett sätt att undervisa som gör att man kan sjunga på olika sätt och växla mellan olika genrer med hjälp av sund sångteknik. Hon säger också att det är jätteviktigt att träna upp den ljusa rösten för gehörets skull och berättar att det finns studier som visar detta.

”För även om man inte skall sjunga där hela tiden så behövs det för det här gehörshörandet och det finns ju också studier som säger att det är lättare att höra sig själv i den övre delen av registret än i det lägre och där är ju också dynamiken större än längst ned i registret vilket också är ett argument för att man måste så att säga få barnen att uppleva hela sin röst.”

Hon berättar också att kvalitén på körsjungandet har förändrats. På 90-talet upplevde hon och många andra barnkörledare en slags ”spretighet”. Det var många barn som ville vara med i barnkör både i skolan och i kyrkan men det var inte lika lätt att få barn att sjunga unisont som det tidigare varit.

Hon berättar vidare om en studie över barnkörledares arbete i Uppsala stift. Denna visade att det i dag är svårare att hålla kvar barn att sjunga och att gå vidare. Studien visar också att det är svårt att jobba med flerstämmighet. Detta visar på att nivån kan ha sänkts menar hon och säger att det verkar finnas någon form av otålighet hos unga i dag. Detta tror hon har att göra med att i vårt samhälle i dag skall alla unga ha behovstillfredsställelse så snabbt att det är svårt att motivera dem när de är i ett livslångt projekt. Hon tillägger att detta inte bara gäller unga utan även oss vuxna.

Hon säger sig ha erfarenhet av barn med röstproblem, vilket hon menar märks då de har svårt att hitta sitt ”ljusa läge”. Konsekvensen av detta blir att de får svårt att sjunga unisont och rent tillsammans med andra. Detta har gjort att hon i vissa fall valt att samarbeta med logoped.

Person B

Det hon tycker är viktigast att jobba med är andningen och menar på att en bra andning är oundgänglig och hon menar att andningen kan vara orsaken för röstproblem. Hon jobbar dock inte med detta så mycket med de yngsta då hon inte tycker det är lämpligt. För att lägga en grund så använder hon sig av enkla sånger. Då hon pratar om klang och register med barnen så gör hon inte detta utifrån en specifik genre. I årskurs fyra så pratar hon inte så mycket om olika röstkvaliteter. Hon tycker att de då har en mer egaliserad röst och en naturlig blandning av huvudklang och bröstöst. Med sina sångelever kan hon möjligen från och till med årskurs sju nämna att vid pop kan man ”dra upp” bröstösten en aning och vid klassiskt, ”dra ned” huvudklngen. Hon försöker annars få eleverna att hitta sin bröstöst och sin huvudklang utan att det blir någon skarv. Sjunger de i kör så tränas de att sjunga i huvudklngen, möjligen med undantag av altarna.

”Jag kanske är lite mer så där bröstöst, huvudklang, försök hitta så att det inte blir någon skarv och sjunger de pop så kanske man kan dra upp bröstösten en aning och klassiskt så drar jag ned huvudklngen så att de får känna lite och det börjar jag kanske med i högstadiet. Sjunger de kör så sjunger de i huvudklngen.”

För 15 år sedan så gjorde hon större tekniska skillnader för olika genrer men det har hon gått ifrån mer och mer och påpekar att om man lyssnar på populärmusik i dag så har sångerskorna och sångarna, framför allt sångerskorna, väldigt varierade röster. I dag kan det sjunga pop med en mixad huvudklangsröst. Det gjorde man ju inte på 80-talet och då t.ex. Carola slog igenom menar hon.

”... om man lyssnar på popvärlden nu för tiden. Hur låter sångerskorna och sångarna. Sångerskorna speciellt har ju olika sorts röster. De kan ju sjunga med en mixad huvudklangsröst och sjunga pop på det sättet. Det gjorde man ju inte på 80-talet”

Hon tillägger också att det är viktigt att hon som lärare utgår från var och ens egen röst.

Vad gäller röstproblem så upplever inte att många barn är hessa men hänvisar till att de har antagningsprov där de sångbegåvade plockas ut och de är inte hessa. Hon berättar här också att förutom att de sjunger klassiskt i kören så får de prova på att sjunga annan

genre i mikrofon också för att lära sig att använda den tekniken. Hon har inte upplevt att någon har fått röstproblem eller sjungit sig hes av detta.

I årskurs fyra och fem gör hon ingen skillnad i hur hon undervisar killar och tjejer. Hon tycker sig inte heller höra någon direkt skillnad mellan de olika könen röster i denna ålder. Ibland kan hon dock uppleva att en del killar är något långsammare och att de kan tycka att det är lite jobbigt men poängterar att samtidigt så är andra jätteduktiga. Hon tycker dock att man lägger märke till om det är någon kille som kommer och sjunger bra i riktigt högt läge.

”Ibland, man kan ju höra om man får en riktigt bra kille som sjunger högt, då hör man ju att det där är ju en ”gossopran” och då kan man verkligen höra det men man kan ju få tjejer som låter så också så jag tycker inte det är någon skillnad faktiskt.”

I sexan så börjar hon se skillnader då killarna kommer in i målbrottet. Hon låter dem dock sjunga på som vanligt om de inte får ont och problem, vilket hon menar brukar vara ovanligt och hon har lagt märke till att ”tupparna”² brukar försvinna för killarna i målbrottet om de får sjunga på som vanligt. I årskurs åtta och nio blir skillnaderna mellan tjejer och killarna tydligt större i och med målbrottet som är mycket kraftigare hos killarna än tjejerna.

Hon har ofta deltagit i diskussioner kring om någon genre kan vara mer osund och mer riskfylld att utöva för rösten och menar att så är inte fallet så länge man vet vad man gör. Hon berättar om ett musikleäromöte som hon nyligen varit på där en foniatrer höll ett seminarium om stämbanden.

”då fanns det en doktor där som föreläste för oss från Karolinska och Huddinge sjukhus. Han var väldigt duktig på stämband. Och då var det just en sångpedagog som var så här, ja men min dotter hon håller på och sjunger så väldigt rockigt och jag säger, gör inte det, för det förstör rösten. Men visst är det farligt?, försökte hon säga till den här doktorn [...] Nej det är inte farligt, svarade han och sa att vet man bara vad man gör och inte får problem efteråt och inte blir hes och så är det inte farligt för stämbanden”

Hon berättade också om ett experiment som hon deltog i på 80-talet där de gick ned med en kamera i halsen och filmade då hon sjöng olika stycken ur olika genrer för att se om det fanns skillnader. Även där visade det sig att stämbanden inte belastades mer då hon sjöng pop med sin bröströst än då hon sjöng ”klassikt” med sin huvudklang. Hon menar att detta har kommit att bli hennes källhäst och detta har givit henne viktiga insikter i sin yrkesroll.

Person C

Då strävan är att alla skall kunna vara med så är det viktigt att utgå ifrån de elever man har framför sig och deras utvecklingsfas och förutsättningar. Om det är några som inte kommit så långt så kan det till exempel vara viktigt med enkla melodier med inte för stort omfång. Hon ger också exempel på att en del kompositioner som hon har skrivit för en grupp för många år sedan kanske inte passar en grupp i samma ålder i dag då hon på sin nuvarande skola får elever som tränats mycket i de lägre årskurserna eftersom de haft en duktig musiklejare. Hon menar att det spelar stor roll för sångutvecklingen om

---

² När man ändrar fonation från ett register till ett annat kan ett k registerbrott inträffa. Ett sådant kan betraktas som en plötslig växling mellan fonationsfrekvens och röstklang. En del registerbrott i mansrösten brukar motsvara korta visiter i falsettregistret och kallas ibland ”tuppar” (Sundberg 2001 s. 70)

de fått rätt träning i de lägre årskurserna. Utgångspunkten är att träna upp omfånget och skapa medvetenhet om rösten som helhet. Först måste man bli medveten om sina olika register för att sedan också medvetet kunna använda sig av dem. Alla musiklärarna på skolan jobbar med att hitta huvudklangen.

”det handlar ju hela tiden om att försöka få upp dem så att de hittar den här huvudklangen, och för att komma dit så måste de ju bli medvetna om de olika... och då måste man ju göra övningar åt båda hållen. Jag försöker väl också att visa och försöker få dem att förstå skillnaden och hur man liksom skall försöka lappa över de här rösterna.”

Hon upplever att det går lättare att jobba med huvudklangen på mellanstadiet då man kan leka med rösten lite mer tycker hon. Det gäller också att försöka få eleverna att lära sig att ”lappa över” mellan de olika registren. Att få eleverna att hitta huvudklangen är mycket svårare på högstadiet då de tycker att det är jobbigt att jobba med klangen och det kan då vara svårt att motivera dem. Hon tillägger att det då är skönt att ha haft dem hela tiden från årskurs fyra så man känner dem väl och vet hur mycket man kan jobba med dem och hur mycket man kan driva på. Detta ger också en möjlighet att kunna forma dem. På högstadiet känner hon att man ibland nästan måste forcera dem då det är extra problematiskt just i högstadiet med tanke på puberteten och målbrottet. Ofta så upplever hon att de börjar ”krokna” redan i sexan. Hon tycker att detta också har blivit mer och mer påtagligt de senare åren. Hon påpekar också att man skall sjunga i bröst-rösten med försiktighet då man befinner sig i målbrottet.

Hon tillägger också att man inte kan ”driva på” elever i en vanlig skola lika mycket som i en musikklass där man kan ställa högre krav på att de skall bli vältränade i de olika registren. I en vanlig skola är det andra faktorer som är viktiga att jobba med som t.ex. motivation och att få eleverna att våga. Undervisningen i en vanlig skola utgår ofta ifrån att försöka entusiasmera eleverna så att de fortsätter att sjunga och ibland kan hon få en känsla av att man tar till alla medel dock för att de skall sjunga i kör.

Hon talar sällan om att man skall använda sig av en viss typ av röst då man sjunger en viss genre, i alla fall inte så länge man inte är ute efter något speciellt uttryck som en viss låt kräver. Om möjligt får detta i så fall växa fram av sig självt men ingenting man skall påtala. Möjligtvis kan man göra eleverna uppmärksamma på att man kan använda sig av olika röstkvaliteter genom att man själv förebildar med en viss kvalitet som de sedan skall. Detta kan t.ex. vara användbart för att få fram ett visst uttryck.

Då de arbetar inför Lucia så menar hon att det här med hur man ”sjunger på tonen” kommer till sin spets. Hon vill att Luciasångerna skall sjungas på ett traditionellt sätt.

”Om man tänker så här att när vi gör våra Luciakonsserter eller julkonsserter och det skall vara lite mer traditionellt då kommer ju det här till sin spets lite grand om hur man sjunger och hur man sjunger på tonen. Då har vi ju i omgångar haft elever som tar lite ”Carola-underifrån så där” Och då får man ju liksom jobba med det för det är inte okej när vi sjunger i kör och framförallt inte i de här styckena och då får man ju gå in på det just så specifikt.”

Detta sångsätt försöker man ta bort då de sjunger i kör för samklangen och intonationens skull. Man strävar här efter ett sångsätt där man sjunger ”rakt på tonen”. Hon går däremot inte in och ”petar” på sådana här företeelser i klassrummet eller om någon skall sjunga solo och framföra ett stycke där det passar i stilen. Ofta kan detta sångsätt med ”åkning på tonen” visa sig tydligt då vissa artister som har ett sådant sångsätt blir populära eller om det är någon speciell låt som är populär.

Hon berättar att det är många som slutar i den frivilliga kören då de börjar i årskurs sju. Hon tror att detta dels beror på att rösten förändras men också att det kan bero på grupstryck och någon form av "coolhetsfaktor" som spelar in och att det kanske inte är så populärt att sjunga i kör då man kommer in i tonåren. Det är dock många som återkommer senare i gymnasiet. Det är oftast killarna man tappar. Om det ändå är några som väljer att vara med så tycker de att det kan vara jobbigt om de är för få killar och så slutar de på grund av det. Hon påpekar också att detta kan ha med schemaläggning eller andra praktiska faktorer som också påverkar bortfallet.

Hon tycker att det är skillnad på att jobba med tjejer och killar och hon jobbar ganska mycket med uppdelning i tjej- och killgrupper. Hon säger att tjejerna har ett försprång i jämförelse med killarna. Det går fortare att nå resultat med tjejerna än med killarna som man måste ta andra vägar med då de har ett annat uttrycksbehov. Killarna är mer rörliga och de vill ofta "låta" mer än tjejerna. Ibland tycker hon också att det verkar som om de vill att det skall gå fortare på något sätt. Tjejerna vill ta det mer lugnt och kan vara nöjda med att sjunga en låt länge. Hon tillägger också att det kan vara dumt att "dra alla över samma kam" då det finns killar som är lite mer som tjejer är generellt och de mår jättebra av att vara i tjejgrupper.

Rent röstligt så tycker hon att killarna ofta sjunger starkare men hon vet inte om det beror på fysiska faktorer eller för att de är mer "på". Hon upplever att det i en vanlig skola så kan det vara svårt att få killarna att känna sig bekväma i det höga röstläget. Att sjunga i huvudklang verkar de ofta tycka är lite pinsamt kanske för att detta inte är något röstideal för dem direkt och inget de annars är vana att göra.

"Sedan kan jag tycka att i en vanlig skola så här så är det svårt att få killarna att sjunga där uppe så att säga med huvudklang för de vill gärna gräva ned sig så för att de tycker att det är behagligare. Så att är det så, alltså vi har ju pojkar som är jätteduktiga på att sjunga, bra på att sjunga däruppe liksom. De är själva, alltså det är ju inget röstideal så det är inget som de gör direkt."

Hon ger ytterliggare ett exempel på detta från en repetition inför en konsert då hon hade årskurs sex. De sjöng "Mio min Mio" i högt läge och då i huvudklangen. Hon märkte tydligt att de blev obekväma. Hon upplever det som om att det går jättebra så länge det inte är på allvar och om de handlar om att "larva sig" och leka fram höjden, då de till och med är väldigt frimodiga. När det däremot börjar dra ihop sig för konsert blir de obekväma med höjden och vill gärna sjunga i en oktav lägre i stället.

Hon tycker dock att det är viktigt att de lär sig att sjunga på höjden för röstmedvetenhetens skull. Detta gäller framförallt tjejer för annars så kommer de ju ingen stans menar hon. De måste bli medvetna om att de har en röst "där uppe".

"Alltså det är liksom mer en medvetenhet att de har rösten. För tjejerna är det ju jätteviktigt för annars så kommer de ju ingen vart om de inte förstår att de faktiskt har röst där uppe."

Hon gav här exempel på en tjej i årskurs sju som blev mycket gladare och positiv efter hon hade hittat sin huvudklang och märkte att hon faktiskt hade röst där uppe, något som hon innan varit helt omedveten om. Hon menar också att det inte alltid måste låta vackert att sjunga i en röst som man är ovan vid att använda och detta är något hon försöker få sina elever att förstå då de befinner sig i målbrottet eller tiden innan målbrottet. Hon förvånas över att det är så få tjejer som är medvetna om att de också

kommer i målbrottet. Det är viktigt att tjejerna är medvetna om detta för då har de lättare att hålla ut och acceptera denna kritiska period i stället för att tro att de helt plötsligt blivit dåliga på att sjunga.

Hon upplever inte att många barn och ungdomar i dag har röstproblem men hon menar dock att man måste berätta för dem att de skall vara rädda om sina röster och inte skrika. Detta är viktigt att påpeka framförallt då de kommer in i målbrottet, vilket även tjejerna gör och hon förvånas över att så få tjejer är medvetna om att de också genomgår ett målbrott.

Person D

De elever som person D möter är sällan nybörjare. Ofta är det etablerade artister eller talanger. Det finns också de som kommer som vill utveckla sin röst på ett nytt sätt då de kanske tycker att de har ett något för ”städat” sound och vill låta lite ”skitigare”. Detta sistnämnd kan t.ex. vara sådana som sjungit klassiskt men vill lägga om eller utveckla sitt sjungande mot en annan genre.

Han berättar att generellt i den verksamhet och i rock- och pop-genrerna som han jobbar med är sällan huvuduppgiften att bygga röster på lång sikt. Det är inte så att en elev regelbundet kommer och tar sånglektioner under flera års tid. Max har man dem under några år och då kanske de inte ens kommer regelbundet. Han berättar vidare att man inte har samma relation med sina elever som man har då man kanske jobbar mer långsiktigt inom andra genrer. Det finns varken intresse eller kultur kring detta helt enkelt. Hans uppgift är mer att ”coacha” på kort sikt och oftast inför uppdrag som konserter, skivinspelningar eller liknande. Han berättar också att ofta är tålmodet inte är så starkt hos eleverna inom dessa genrer. Att gå till en pedagog i flera år är sällan intressant. Man utgår från det material som man för tillfället håller på med och självklart utifrån de röstliga förutsättningar som eleven har. Han nämner dock att det företag där han jobbar har hand om all sångundervisning för ett estetgymnasium, där jobbar man något mer grundläggande och bredare men dock inom de afro- amerikanska genrerna då eleven redan gjort detta val.

Vad gäller de olika registren och sångkvaliteter så menar han att utgångspunkten när han jobbar med ungdomar är generellt att jobba så nära talrösten som möjligt och i bröstregistret som sedan stretchas uppåt dock utan för dens skull att ”gapa sig uppåt”. Med vuxna så jobbar han däremot ganska mycket med falsettregistret men inte på samma sätt som man gör i klassisk sång. Man fokuserar inte heller på falsettregistret som utgångsläge utan den används mer som en rösteffekt. Bröstregistret hos en vuxen kan stretchas ganska mycket, vilket man ofta gör i starka volymer. Klassiska sångpedagoger och sångare kan tycka detta låter farligt. Men detta gör de för att det krävs inom genren och är inte farligt menar han. Han poängterar dock att det är viktigt att ta det försiktigt med kraften då det gäller tonårsrösten. I och med att man slappnar av och tar det lugnt med kraften så hamnar man i någonting som börjar glida mot falsettregistret.

Då jag nämner termen ”huvudklang” och hur han förhåller sig till denna röstkvalitet så svarar han att han anser att i pop- och rockgenrerna så jobbar man inte med huvudklang över huvud taget och menar att man inte bygger röster på samma sätt som man gör i klassisk sång.

”min tes är att vokalismuskeln är sammandragen i bröstregistret och det är den inte i falsett. Och så som vi använder rösten i våra genrer så är det väldigt sällan vi låter en tjej täta sin falsett så att den låter, och vad jag uppfattar huvudklangsidealet som så är det falsettregister fast med slutning av stämbanden som gör att man får en tät klang och då kan man både sänka struphuvudet och ha en lite mer rundad klang. Så sjunger inte vi. I så fall i falsetten luftigt och snarare leende. Framförallt luftigt i alla fall och vi sjunger inte där hela tiden utan det är en rösteffekt.”

Men detta menar han gäller generellt och berättar att det också finns ”cross-over” stilar då pop- och rockgenrerna har en tendens att ta alla riktningar. Han berättar att ibland så vill man kanske försöka få fram något eget och unikt och blandar då ihop olika stilar i en produkt för att få en slags ”kontragrej” Här nämner han gruppen *Evanescence*, där en ”semiklassisk” sångerska sjunger med ett hårdrocksband. Detta hör dock till undantagen snarare än vad det är en regel.

Han stöter sällan på ungdomar med röstproblem. Han har däremot lagt märke till att gymnasieeleverna ofta verkar vara förkylda, i alla fall utgör sig för att vara det. Han menar att gymnasieåldern är en hormontid på alla sätt och vis och att det sätter sig på allt så ibland kan man uppleva dem som lite gnälliga och att de kan tycka att det är jobbigt att sjunga de orkar kanske inte anstränga sig och då är det lätt att skylla på att man är förkyld. Det handlar om en inställning menar han.

Vad gäller faktiska röstproblem så upplever han att de sällan sjunger sönder sig och att detta kanske beror på att den kraft som man förknippar med rock- och popgenrerna, att sjung starkt och högt i bröstregistret, har minskat på grund av att många sitter hemma och sjunger och skriver egna låtar. Han berättar att de senare årens artister ofta är sådana här typer av sångare som sjunger ganska svagt t.ex. *Darin*. De har inga power-röster som t.ex. sångare som *Tom Jones* har. De ”trycker inte på” på samma sätt helt enkelt. Detta kan vara orsaken till att de sällan drabbas av röstproblem. Allt eftersom man anstränger sig mindre så kanske man sparar lite på krutet menar han.

På min fråga om han tror att någon genre kan vara mer skadlig att utöva än någon annan så svarar han:

”Man vill ju gärna uttala sig om allt som är så skadligt och farligt och så där men enligt vad flera av våra kända foniatrer säger så kommer det lika många klassiska sångare till dem som det kommer rock- och popsångare. Det är mer individuellt. Sedan är det ju klart att det är jobbigt att sjunga. Vissa håller och vissa gör inte det och i våra genrer så är det så att om man nu ponerar att du har symmetrisk struktur i struphuvudet, alltså att stämbanden är symmetriska och svänger rätt och du har en ren och klar röst, så är du mer benägen att hålla eftersom det inte sliter på samma sätt att få ihop de där svängningarna och så där. Då skulle det då i våra genrer kanske var mer ointressant för att det blir svårare att få karaktär i tonen, kan man ju tycka, men rent fysiologiskt kanske det skulle vara mer gjort för att kunna sjunga länge och då kanske det är lättare att plockas in i klassisk genre så att säga. På det sättet kan man ju säga att det i våra genrer är större risk att fler som håller på som har röster som folk gillar men som inte är gjorda för att sjunga länge för att de har asymmetrier som gör så att det blir jobbigare helt enkelt eller något annat. På det sättet skulle man kunna säga att det är en större risk. Det gäller inte alla men. Vissa artister har ju ställt in flera gånger än vad många andra har gjort som t.ex. Rod Stewart, kan man i alla fall uppfatta det som när man läser liksom. Liknande är det med sångare som har röster vi gillar men som inte är helt perfekta. Musik är ju beröring och sång är ju verkligen att beröra känslor och så. Jag personligen blir inte alls berörd av en klockren mansröst, nej det säger mig ingenting. Klockren då menar jag ju då förstås att man har en bärig klang som är genomträngande.”

Sammanfattning

Gemensamt för alla informanterna är att de tycker det är viktigt att alltid utgå ifrån elevernas fysiologiska förutsättningar och de individer de har framför sig. Person A, B och C pratar ofta utifrån en grupp och har ofta körsjungandet i fokus. Deras strävan är att hela rösten skall tränas. Man tränar upp omfång och de olika registren och att kunna lappa över mellan dem. Strävan är sedan att hitta en gemensam körklang och man jobbar här i huvudsak utifrån huvudklangen eller i en form av mixad huvudklang. Person C jobbar mycket medvetet med huvudklangen tidigt för att kunna forma elevernas sjungande på längre sikt då hon upplever att de inte är så förtjusta att sjunga i huvudklangen då de kommer in i puberteten. Person C menar också att det är jätteviktigt att framförallt tjejerna hittar sitt ljusa röstläge och sin huvudklang för att kunna utvecklas.

Person A och C nämner också att kvaliteten på körsjungandet har försämrats och menar att det är pedagogernas kunskaper om röst och sångutveckling som är viktiga för att en elev skall utvecklas.

Person B och C pratar inte så mycket om att man skall sjunga på olika sätt i olika genrer. Person B kan om möjligt ta in detta då de kommer upp på högstadiet. Andra röstkvaliteter används om möjligen för att få fram ett vist uttryck. Person B menar att hennes elever i årskurs fyra och fem naturligt sjunger på ett sätt där de använder en form av "mixad" huvudklang.

Person B upplever inte att det är stora skillnader mellan killar- och tjejers sjungande innan puberteten. Person C tycker att det finns skillnader och förhåller sig också till detta i sin undervisning.

Person D skiljer sig från de övriga på flera punkter. Han använder sig bland annat av en annan terminologi. Utgångspunkten är alltid röstens personliga karaktär. Han utgår från talröstläget (bröströsten) Han använder sig inte av huvudklang över huvud taget som han anser är ett fenomen inom klassisk sång. Han nämner i stället att i rock- och popgenrerna så sjunger man om möjligen i falsett men detta är inte det man utgår ifrån utan att sjunga i falsett används snarare som en rösteffekt. Strävan är snarare att stretcha bröstregistret uppåt. Detta tar man det dock lugnare med hos tonåringar, framförallt vad gäller styrkan.

Flera av informanterna uttrycker att de inte tror att det skulle kunna vara mer skadligt eller slitsamt för rösten att sjunga musik ur någon specifik genre. Bara man vet hur man gör och var gränserna går så är det okej. Person D uttrycker att det om möjligt kan finnas vissa risker inom rock- och popgenrerna då man strävar efter en viss karaktär och att man ofta sjunger starkt i ett högt läge men menar samtidigt att detta har mer individuella orsaker att göra. I dag så är sångidealet ofta inte att sjunga starkt med bröströsten i högt läge utan man sjunger ofta med mindre kraft och många "cross-over" stilar finns. Detta kan påverka att det i dag inte förekommer mycket röstproblem bland unga menar han.

Person A ger exempel från 90-talet då hon samarbetat med logopedier kring barn med röstproblem. Person B och C möter sällan barn med röstproblem.

6.5.3 Sångideal

Person A

Hon berättar bland annat utifrån egen erfarenhet att 30-50 år tillbaka i tiden så fanns det inte ett gemensamt sjungande på samma sätt som i dag. Om ett gemensamt sjungande fanns så var det oftast i hemmen. De barn som hade sjungit mycket hemma eller i kyrkan, som man också gjorde, var lyckligt lottade då de kom till fröken i skolan och utsattes för ett "sångprov". Då gällde det att ha vara röstligt vältränad då sångerna man skulle klara av att sjunga var noterade i allt för höga tonarter

Hon berättar vidare att sedan 80- och 90 talet så har vi dock en ny musikpedagogisk ideologi i skolan där utgångspunkten är att alla skall få vara med och hon hänvisar till den engelske forskaren Graham Welch som menar att man skall utgå från att alla föds med sångförmåga. Denna sångförmåga finns på en kontinuerlig linje. En del kommer bara en liten bit på väg medan andra kommer väldigt långt och en del kan till och med kombinera gehör och sång med att avläsa en notbild och få det att fungera. Det är alltså en kombination av intellektuell och biologisk förmåga. Förutsättningarna är också att man befinner sig i en miljö som kan tillvarata detta.

Samtidigt som hon tycker att det är jättebra att synen på barnsång och pedagogiken kring barns sjungande har förändrats och blivit "friare" så ser hon också en fara. Hon menar att risken är att det duger att sjunga hur som helst. Detta beskriver hon även tidigare i intervjun i sina reflektioner kring pedagogik och repertoar. Hon påpekar att det är viktigt att barnen tränar upp sitt ljusa läge för gehörets skull och hänvisar till studier.

Person B

Då jag frågade henne om hon märker skillnad i sångsätt hos de som kommer hit i dag mot tidigare så svarar hon har inte märkt stora skillnader. Hon berättar dock att de som kom och sökte på 90-talet ofta sjöng med "åkningar" (tonen tas underifrån) i det musikaliska uttrycket. Hon hade även märkt detta för några år sedan och menar att det är samhällets sångideal som speglar hur det låter.

"de som kom och sökte på 90-talet de sjöng ofta, de hade sådana här små knorrar då det sjöng"

Detta hör man dock inte så ofta nu för tiden menar hon. Om några av eleverna sjunger med dessa typer av "åkningar" så tycker hon det är okej så länge de sjunger solo och då det passar i låten men när de skall sjunga i kör så får de sjunga utan "åkningar".

Person C

Vi diskuterade lite kring Tv-programmet "Idol" och jag frågade henne om hon sett några tendenser på att de ungdomar hon möter inspireras av programmet då det gäller sångsätt och repertoar etc. Hon svarar att det har hon inte upplevt men däremot så tycker hon att programmet speglar och är en del i en rådande "anda" hos ungdomar i dag. Hon berättar att hon möter fler och fler barn och ungdomar som inte vill göra saker tillsammans med andra utan det handlar ofta om "Se mig", "Hör mig" och om att man alltid skall framhäva sig själv. Hon tror också att detta är en faktor till att kören i skolan har dalat de senare åren. Hon upplever att det inte är intressant att försöka lyssna på varandra, och försöka få ett resultat tillsammans är inte viktigt utan man skall vara själv. Allt skall dessutom vara perfekt och på ett visst sätt. Barn och ungdomar i dag vill få allt serverat menar hon och tror att detta är en allmän grej i samhället just nu. "Idol" är

kanske något som serverar detta behov menar hon. Hon tycker denna utveckling är synd med tanke på att det finns ungdomar som kanske inte vågar eller har lust att t.ex. sjunga solo eller stå på scen men ändå tycker det är tillfredsställande att sjunga och tillsammans blir man ju stark. De ungdomarna försvinner kanske bort i och med denna utveckling. Hon ger exempel på hur hon själv tyckte då hon var barn och inte alls ville stå på scen eller sjunga solo men älskade att sjunga i kör tillsammans med andra.

Hon tycker sig också se detta i alla lägen och att det som sagt är något i tidsandan och något man ser i olika typer av samarbeten som t.ex. i ensemblespelet där det t.ex. kan vara svårt att hitta samma puls. I ensemblespelet så får man träna jättemycket på detta och att lyssna på varandra för att uppnå en musikalisk helhet och ett musikaliskt resultat.

Hon talar sällan om att man skall använda sig av en viss typ av röst då man sjunger en viss genre, i alla fall inte så länge man inte är ute efter något speciellt uttryck som en viss låt kräver. Om möjligt får detta i så fall växa fram av sig självt men ingenting man skall påtala. Möjligtvis kan man göra eleverna uppmärksamma på att man kan använda sig av olika röstkvaliteter genom att man själv förebildar med en viss kvalitet som de sedan skall. Detta kan t.ex. vara användbart för att få fram ett visst uttryck.

Då de arbetar inför Lucia så menar hon att det här med hur man ”sjunger på tonen” kommer till sin spets. Hon vill att Luciasångerna skall sjungas på ett traditionellt sätt.

”när vi gör våra luciakonsserter eller julkonsserter och det skall vara lite mer traditionellt då kommer ju det här till sin spets lite grand om hur man sjunger och hur man sjunger på tonen. Då har vi ju i omgångar haft elever som tar lite ”Carola-underifrån så där” Och då får man ju liksom jobba med det för det är inte okej när vi sjunger i kör och framförallt inte i de här styckena och då får man ju gå in på det just så specifikt.”

Detta sångsätt försöker man ta bort då de sjunger i kör för samklängen och intonationens skull. Man strävar här efter ett sångsätt där man sjunger ”rakt på tonen”. Hon går däremot inte in och ”petar” på sådana här företeelser i klassrummet eller om någon skall sjunga solo och framföra ett stycke där det passar i stilen. Ofta kan detta sångsätt med ”åkningar på tonen” visa sig tydligt då vissa artister som har ett sådant sångsätt blir populära eller om det är någon speciell låt som är populär.

Person D

Han berättar att en annan skillnad i dag från för många år sedan är att i dag är det ett sådant otroligt ” Brus”. Med det tror jag att han menar att det är så många som håller på i dag och att det är svårt att sticka ut och att det är färre som sjunger med starka och bra röster då det kanske är annat som är viktigare i artisteriet än att ha en stark och bra röst. Han berättar att nu för tiden så kan du varit med i tio tv-program och ingen har lagt märke till dig. De har sett dig men inte lagt märke till dig. I dag har man fokus på så många saker. Folk har så fullt upp menar han.

Det här med att allt skall gå så snabbt i dag tycker han blir värre och värre och att man även kan se detta på skivbolagsfronten och menar att det är väldigt kortsiktigt även där. Det skall betala sig ganska snabbt. Investering är inte på lång sikt.

Vad gäller ungdomars tålmodighet upplever han att det verkar som att man inte tycker det är värt att lära sig vissa saker för det ingår inte i det de skall göra. Om man inte kan koppla det direkt till det som ingår, då blir det en otålighet. Man vill få punktinsatser på

just det som man just då har problem med i t.ex. i den låten man sjunger. Sällan finns det intresse för att lära sig något som man inte förstår fyller en direkt funktion. Man vill inte lära sig mera än det som krävs i nuet för nästa vecka kanske det är något annat man vill göra. Sammanfattningsvis kan man säga att allt är väldigt kortsiktigt.

På min fråga kring sångideal så svarade han att sammanfattningsvis så speglas sångidealet av vad som är hippt för tillfället och vad som får mest plats i media. På 80-talet så var det den tidens hårdrock som var idealet med höga killröster som kunde sjunga i bröstregistret upp till D över höga C och helst skulle man sjunga i det läget hela tiden. Tjejer hade inte riktigt något ideal över huvud taget på den tiden. Det var killarna och den musiken som var själva grejen menar han.

På 90-talet så nämner han att det kan ha varit Depprocken som skapade idealet. Det var en annan typ av rock som tog över vilket innebar att ”tonhöjdsstressen”, som han kallar det, försvann. På 90-talet så lät man som man gjorde, lite blasé så där, och satsade inte med full röst och kraft i höga höjder för då kunde man ju inte låta blasé. De kvinnliga förebilderna har varit få men han nämner att *Whitney Houston* säkerligen varit ett Ideal som många tjejer strävat efter att låta som.

Efter depprocken började det bli mer mångfasetterat med genrer. Han nämner här att trots detta så tycks ändå sångerskor som *Britney Spears* och *Christina Aguilera* trängt igenom något och spridit sig till andra tjejer. På killfronten har pojkbanden och deras halvsouliga sätt att sjunga spridit sig. Han menar att sångidealet speglas av vad som är populärt just för tillfället.

Han nämner också att *Peter Jöback* satt spår i ”semimusikalkillar”, som han kallar dem. Med detta menar han killar som vill hålla på med musikal eller Wallmans eller något i den stilen.

Jag berättade att Namnet *Carola* dykt upp både i böcker och hon även nämnts av flera av dem som jag intervjuat. Jag undrade om hon är ett slags samlingsbegrepp på något sätt då och att hon verkar vara en slags ikon för svenska folket inom popmusikens värld. Han berättar att han själv jobbar med henne regelbundet. Han tror att orsaken till att hon ofta nämns kan vara att hon är den mest kända duktiga sångerskan vi har i Sverige, om man räknar bort *Alice Babs* och de som fanns förr vill säga. Med det menar han att vi inte har flera som är så kända och så bra på att sjunga som Carola är. Hon har helt enkelt blivit en spjutspets som vi använder. Den manliga varianten skulle möjligtvis kunna vara *Tommy Körberg* men han är inte lika känd som hon och tillägger att han inte heller är tillräckligt ungdomlig för att han skall kunna sprida sig nedåt i åldrarna som Carola gör. Dessutom så sjunger han lite mer åt det klassiska hållet och nu också mer ”burkigt”, som han uttryckte sig. Detta är inget ideal i dag menar han. Däremot Carola visar sig hela tiden vara aktuell med hits. Hon sjunger både rockigt, souligt och gospel. Sedan berättar han att folk i och med att hon behärskar många stilar så har folk en övertro på vad hon skall orka med helt enkelt. Han får själv telefonsamtal från Media om hur det står till med hennes röstkonstitution då han jobbar med hennes röst och då får han uttala sig om detta. Han berättar också att vid ett tillfälle så kritiserades hennes röst av en klassisk sångpedagog i pressen och då fick han försöka besvara kritiken helt enkelt.

”Media ringer ju hit titt som tätt och frågar vad det är som händer och hon ”dissades” ju i någon artikel här i expressen. Det var ju någon klassisk sångpedagog som hade tyckt att, det är livsfarligt som hons sjunger och kommenterat, så då fick man ju uttala sig på något sätt. Då ringer de ju upp och ber mig göra det och då får jag ju bemöta det. Jag jobbar ju med hennes röst. Det gör ju inte de andra. Så de vet ju inte. Vi tycker ju om att uttala oss om Carola helt enkelt. Vi vill tycka någonting och det är därför hon är så stor.”

Jag frågar honom om wailen har kommit ifrån artister som Carola. På detta svarar han att han snarare tror att det är R&B som smittat av sig till de som Wailar. I alla fall snarare än att det skulle vara Carola som spridit detta sångsätt och menar att hon inte wailar särskilt mycket.

Sammanfattningsvis så menar han att sångideal hos unga i dag utgår från artister inom ”soul- och R&B-träsket”, som han kallar det. Något som också har blivit populärt på senare år är ”singer-songwritergenren”.

Sammanfattning

Samtliga informanter märker skillnader på hur unga har förändrats i takt med att samhället har förändrats. Detta tycks också påverka pedagogernas arbets sätt. Flera av informanterna försöker hitta bra arbetsformer där de försöker bemöta ungdomar i deras värld. De försöker också samtidigt jobba för att bevara traditioner. Person D verkar däremot jobba helt efter de behov och förväntningar som eleven har och utgångspunkten är det kommersiella musikområdet.

Bristande intresse för körsång har uppmärksammats av person A och C. Detta tror de har att göra med att samhället har förändrats och att unga i dag är mycket självcentrerade. Kvaliteten på körsjungandet anses också ha sänkts. Person A tror detta har att göra med att barn tränar sina röster på fel sätt.

Person A beskriver ur ett historiskt perspektiv hur sångidealen inom ”skolvärlden” har förändrats och hon nämner också att pedagogiken har förändrats. Hon befarar dock att dagens annars positiva ”fria” pedagogik kan ha fått negativa konsekvenser för barns sjungande. I dag är det tillåtet att sjunga hur som helst menar hon. Hon hävdar att det är viktigt att träna upp den ”ljusa klangen” för intonationens skull.

Även person D beskriver sångidealen ur ett historiskt perspektiv men han väljer att utgå från sångidealen inom de afroamerikanska genrererna. Han tror att sångidealet i dag har skapats ur ”R&B-musiken”. Tidigare i intervjun har han också nämnt att många ungdomar i dag sitter hemma och sjunger och skriver egna låtar, vilket också skapat en form av sångideal. Han nämner här också ” Singer-songwritergenrens” utbredning. Sammanfattningsvis menar han att sångidealen styrs av det som är populärt. Carola nämns som en artist som lyckas hålla sin popularitet genom att alltid vara aktuell med nya hits. Hon är en av Sveriges i särklass duktigaste sångare och artister och har därför kommit att bli en ”popikon” för hela svenska folket. Hon nämns av samtliga informanter.

Person B och C har i perioder lagt märke till hur sångidealen inom populärkulturen delvis speglar elevernas sångsätt. Person B har gjort intressanta observationer att barn i dag inte verka sjunga utifrån något särskilt sångideal.

Inom körsången jobbas sångsätt med ”åkningar på tonen” oftast bort. Detta anser de är viktigt för intonationen och samklang. Idealet inom körsång i skolan tycks fortfarande utgå från en västerländsk konstmusikalisk tradition. I klassrummet lägger inte person B och C stor vikt vid att en viss genre skall sjungas på ett visst sätt, framförallt inte med de yngre barnen. Sångidealet i undervisningen för person B och C verkar sammanfattningsvis vara någon form av ”cross-over-ideal”, alltså en blandning mellan genrer och även olika sångsätt.

7 Diskussion

Då jag började min utbildning vid musikhögskolan tyckte jag att sångmetodik och att arbeta med sångutveckling verkade så enkelt. Nu upplever jag det dock långt från enkelt. Ju mer man fördjupar sig i ämnet, och efter att ha jobbat ett par år, ju mer komplext och invecklat tycker jag ofta att det är. I dag upplever jag att ideologierna inom sång och sångundervisning är många och de senaste tio åren så tycker jag mig kunna se att fler och fler nya stilar och sångtekniker blivit erkända.

Jag hade många frågor kring sångundervisning för barn och ungdom då jag började med denna uppsats. Jag valde att ha ett ganska brett perspektiv i mina frågeställningar. Att jobba med barn och ungdomar röst- och sångutveckling innefattar många inverkan faktorer. Det är därför svårt att särskilja olika aspekter ifrån varandra då de alla är sammanlänkade och som helhet bidrar till den pedagogiska utgångspunkten. Inom ramen för detta arbete så är det självklart svårt att komma fram till några egentliga svar kring ämnet och nya frågor har också uppkommit. Detta arbete visar bara en liten del av det som det innefattar att jobba med barn och ungdomars sångutveckling och det finns så många intressanta aspekter att utforska vidare.

Då jag reflekterar över processen av detta arbete så tycker jag att det framkommit ett intressant resultat och jag tycker mig fått nya infallsvinklar på mina ursprungliga frågeställningar. Om möjligt skulle jag kunna gjort ett annat urval i val av lärare att intervjua och jag skulle också kunna ha gjort en större litteraturstudie. Det skulle också kunna vara intressant att vidare forska i röstproblem kontra de olika genrerna. Detta bland annat med tanke på det intressanta samtalet jag hade med en foniatrer.

Genom den process denna uppsats har inneburit så har jag lärt mig otroligt mycket. Jag känner mig också tryggare i undervisningssituationen då jag nu fått nya kunskaper och nya infallsvinklar kring sångutveckling och sångundervisning med barn och ungdom.

Forskning och problematik kring terminologi

Den största delen av röstforskningen utgår från den klassiska västerländska sångtraditionen. På senare tid har det dock framkommit forskning kring de afroamerikanska genrerna men snedfördelningen är fortfarande mycket stor, framförallt inom den svenska forskningen. Ett problem som jag upplever blivit en konsekvens av detta, och som jag erfarit i och med detta arbete, är att begreppsterminologin kring röst användning är något förvirrad. Detta har även framkommit i intervjuerna. En term inom den västerländska klassiska traditionen kan t.ex. ha en annan betydelse inom de afroamerikanska genrerna. Ett annat exempel kan vara då en röstkvalitet som man

använder sig av inom klassik sång inte ens förekommer inom rock och pop. Detta kanske tycks tydligt eftersom man sjunger på olika sätt inom olika genrer men problemet uppstår då vi sångpedagoger använder oss av ett språk som vi tror är allmänt och icke genrespecifikt. Men som jag uppfattar det så använder sångpedagoger som jobbar med barn ofta begrepp som utgår från Västerländsk konstmusikalisk tradition. Detta har även visat sig i intervjuerna, med undantag av person D som konsekvent använder sig av ett språkbruk som utgår från de afro-amerikanska genrerna och i intervjun framgår det också att han tycks vara medveten om detta.

Det förvirrade språkbruket verkar dock vara omedvetet hos pedagogerna och jag tror att det kan bero på bristande kunskaper. Jag tror också att det kan ha att göra med att terminologin inom västerländsk konstmusikalisk tradition är mer vedertagen inom sångpedagogik och sångmetodik. Jag tycker mig också kunna se att ett en afroamerikansk terminologi sällan förekommer inom barnsångsmetodik. Det kan därför verka som om att den metodik som finns kring barn och sång i dag utgår från en västerländsk konstmusikalisk tradition.

Pedagogisk utgångspunkt och reflektioner kring genrer och repertoar

I min analys av intervjuerna tycker jag mig se en ganska tydlig uppdelning i genrehemvist bland informanterna och att de arbetar i två olika musikvärldar. Detta verkar också ha blivit en naturlig konsekvens ur deras egen musikaliska bakgrund. Tre av de intervjuade arbetar inom skolan medan den fjärde (person D) till mesta dels är verksam inom det kommersiella musikområdet. Tre av informanterna arbetar oftast med gruppundervisning medan den fjärde i stort sett endast arbetar med enskild undervisning och dessutom med en annan åldersgrupp än de övriga tre. Detta påverkar självfallet resultatet och innehållet i denna diskussion.

Jag tycker mig tydligt kunna se att informanternas personliga estetiska ställningstaganden influerar deras pedagogik. Sammanfattningsvis utgår undervisningen från:

Person A

Förespråkar att förvalta svenska sånger och traditioner genom sångglädje och utveckling. Vi pedagoger uppmanas att ta ansvar för att förmedla en repertoar men samtidigt modernisera den.

Person B

Allmän repertoarbredd utifrån olika genrer. Mer genrespecifikt längre upp i åldrarna. Luciatraditionen bevaras enligt konstmusikalisk tradition.

Person C

Förespråkar enkel repertoar med enkla melodier och röstomfång där alla kan vara med. Blandar genrer och repertoar. Tror på att man vågar mer om man tycker om det man sjunger. Tycker det är viktigt att alla ges chansen att sjunga, även de som inte vågar och här tror hon att körsång är ett viktigt forum. Undervisningen är målmedveten och långsiktig och möjliggör ett formande av elevens sångutveckling.

Person D

Utgångspunkten i hans undervisning är konsekvent pop- och rockgenrerna. Strävan här är att hitta karaktär och ett personligt uttryck. Undervisningen är oftast kortsiktig och utgår från elevens önskemål. Vad gäller rösten så utgår undervisningen från det aktuella tekniska problemet.

Jag tycker att person A och C ursprungligen är förankrade i en västerländsk konstmusikalisk tradition och till viss del person B. Jag får samtidigt en känsla av att de i sina val av repertoar strävar efter att sjunga musik ur olika genrer. Någon form av genreöverskridande verkar sammantaget ändå vara utgångspunkten då man jobbar med barn i dag, både då det gäller repertoar och sångsätt. Detta tycker jag är ett genomgående drag i intervjuerna och delvis i litteraturen. Det är först i tonåren som det menas att eleverna gör sina eventuella val mot en viss genre.

Då det gäller vilket sångsätt person A, B och C förespråkar i körsångsundervisningen är att i huvudsak träna upp huvudregistret och att sjunga i huvudklang. Detta kanske kan tyckas naturligt men utan att lägga in någon värdering av detta så hävdar jag att då de sjunger i kör så använder de oftast ett sångsätt enligt västerländsk konstmusikalisk tradition.

Jag anser det också viktigt att tillägga att inom populärmusik i dag så finns det flertalet mixade sångstilar (stilar där sångsättet t.ex. är en blandning mellan att sjunga i huvudklang och i bröströst). Det är därför svårt och kanske mindre klokt att dra slutsatser kring vilken genre en lärare utgår ifrån. Person A, B och C använder sig av ett språkbruk som jag anser utgår ifrån den västerländska klassiska traditionen.

Vad gäller person D så skiljer han sig från de övriga informanterna i de flesta avseenden. Detta gäller både den musikaliska bakgrunden och det musikaliska området som han är verksam i. En skillnad är att han konsekvent utgår från de afro-amerikanska genrerna i sina pedagogiska ställningstaganden. Han använder t.ex. ett språkbruk som utgår ifrån de afroamerikanska genrerna. Det är viktigt att tillägga att han sällan undervisar yngre barn utan det till största delen ungdomar i övre tonåren som han möter i sin verksamhet. I intervjun framgår det att han sällan träffar barn och ungdomar som är nybörjare utan de flesta har redan kommit långt. Jag skulle vilja veta mer hur han resonerar kring sångträning för nybörjare. Jag har förstått det som om att han oavsett ålder skulle utgå från rock- och popgenrerna men jag skulle vilja vet lite mer hur han då skulle undervisa. Det skulle också vara intressant att fråga honom vad han skulle göra om han hade en grupp 10- åringar framför sig. Skulle han sjunga något tvåstämmigt barnkörstycke eller skulle han göra något annat? Troligtvis det sistnämnda.

Kör som pedagogiskt redskap

Det visade sig att flera av dem jag intervjuat i huvudsak undervisar i kör. Det kan här vara av värde att nämnas att då man undervisar yngre barn sker ofta undervisningen i grupp. Om jag valt att intervju sångpedagoger som i huvudsak jobbar med enskild undervisning hade jag troligtvis fått ett annat underlag. Men i det resultat jag fått fram genom litteratur och intervjuer har det fallit sig naturligt att diskutera kör och körsjungande bland barn och ungdom.

Tre av informanterna har stor erfarenhet av arbete i musikklass där körsången ofta är i fokus. Två av informanterna verkar också ha en stark övertygelse av körsångens värde och jag tror att detta påverkar dem starkt i deras pedagogiska ställningstaganden och jag tycker också detta framkommit i intervjuerna. Jag uppfattar det också som om att körsjungandet är utgångspunkten för hur de ser på barns sjungande och barns sångutveckling.

I den litteratur jag läst tycker jag mig också kunna se att den har en stark förankring i svensk körtradition.

Inledningsvis uppfattade jag det som om att boken, *"Barn och sång – om rösten, sångerna och vägen dit"*, är menad att utgå från ett allmänt perspektiv men jag upplever dock att den genomgående utgår från körsjungande. Detta kan kanske vara mer eller mindre medvetet och bero på att författarna till boken är starkt förankrade inom den svenska körtraditionen på ett eller annat sätt och att detta på så vis fallit sig naturligt. En annan orsak kan också vara att boken i första hand är inriktad på yngre barn och dessa undervisas oftast i stor grupp och där är körsång eller sångträning i grupp det som ofta förekommer.

Ursprungsprojektet, rädda barnsången, har jag i de artiklar jag läst, först uppfattat som ett projekt med syfte att bland annat jobba mot att bevara vår svenska sångskatt och att det uppkommit ur ett behov av att försöka bemöta det faktum att många barn sjunger mycket kommersiell musik idag och att de på så sätt använder rösten felaktigt. Jag uppfattar det som om att man här har en rädsla för att barns sångutveckling går åt ett håll som är mindre gynnsamt.

Ett värdefullt redskap för god sångutveckling i arbetet kring barn och ungdomars menar Engström (2007) är körsången. Detta skulle t.ex. kunna byta ut tv-tittande och inom körsång finns det plats för alla på alla nivåer menar han. Författaren tror att en bidragande orsak till att körverksamhet upplevs som tillfredsställande är att den sker under ordnade former. Detta skall uppmuntras tidigt. Engström nämner att det är svårt att rekrytera pojkar. Han hävdar att detta löses bäst genom gosskörverksamhet. Han menar att om killar får sjunga tillsammans på sitt sätt så kan deras sångglädje uppmuntras och bli varaktig. Jag vill poängtera att jag inte riktigt fått grepp om vad han menar med att just gosskörverksamhet skulle vara det mest rätta och enda sättet. Förvisso tror jag på att killar kan bli stärkta i att få sjunga i egen grupp men att det måste vara inom ramen av "gosskörstradition" är jag tveksam till då jag upplever att repertoaren och pedagogiken här ofta är vald och upplagd på ett sätt som kanske inte passar. Jag tror här att termen "gosskör" kan skapa en tveksamhet hos många. Har jag kanske förutfattade meningar? Det skulle vara intressant att ta reda på hur undervisningen inom gosskörers läggs upp i dag.

Jag kan inte utläsa att Engström beskriver något om hur körsång upplevs av unga i dag. Han skriver förvisso att kör upplevs som tillfredsställande för människor och att den därför är viktig.

I intervjuerna har det däremot framkommit att körsjungandet hos barn och ungdom har förändrats de senaste 20 åren. Det kan ofta vara svårt att rekrytera barn till kören. Detta gäller främst de något äldre barnen. Person C nämner att de som haft ett sångintresse och varit med i kören ofta "kroknar" och slutar då de kommer in i puberteten, vilket oftast är killarna.

Cederberg-Orreteg, Ekdahl och Fagius (2007) ger exempel på att många lärare väljer att jobba separat med pojk- och flickgrupper. Detta har också framkommit i intervjuerna. I litteraturen tycker jag mig kunna utläsa att man ser skillnader mellan flickor och pojkar, framförallt mentalt. Detta har också framkommit i intervjuerna. Framförallt har detta framhållits av person C.

I intervjuerna framkommer det också att kvalitén på körsjungandet verkar ha sänkts och i dag är det inte självklart att man sjunger flerstämmigt med barn utan det är andra faktorer som är viktiga. I intervjuerna framgår det också att man delvis tror att detta har att göra med att barn i dag inte får rätt röstlig träning i tidig ålder. Det har också framkommit att man tror att orsaken kan vara att barn och ungdomar i dag inte är så intresserade av att göra saker tillsammans utan att det handlar främst om att framhäva sig själv. Det är inte intressant att skapa ett resultat tillsammans. Man nämner också att barn vill få allt serverat. Samtliga informanter, oavsett om det gäller körsång eller individuell sång, observerar också en form av rastlöshet hos unga i dag och att de inte har lika lätt för att gå in i ett långsiktigt arbete.

I min egen yrkesvardag har även jag erfarit att unga ofta är rastlösa. Med tonåringarna tycker jag det är svårt att avgöra om det beror på tidsandan eller om det hör åldern till. Jag upplever dock att mina val av repertoar ofta är avgörande för om man lyckas fånga deras engagemang. Här tycker jag utmaningen är att försöka presentera ett mångfald vad gäller repertoar och genrer men jag upplever att det är ofta svårt att lyckas, framförallt vad gäller västerländsk konstmusik. I min egen reflektion undrar jag hur mycket valet av repertoar egentligen påverkar elevernas engagemang. Jag undrar också hur stor del valet av arbetsformer spelar in.

Jag tycker att det verkar som om att då eleverna får utrymme för att sjunga något solo och om vi gör konserter eller sceniska projekt så tycker de att det även är lustfyllt att sjunga i kör. Mina egna erfarenheter verkar således delvis stämma överens med andra pedagogers erfarenheter.

Det skulle vara intressant att undersöka vilket pedagogiskt syftet körlektionen har i undervisningen i dag. Är syftet personlig utveckling, eller är syftet kanske att få fram duktiga körsångare som senare kan sjunga på en hög konstnärlig nivå? Som jag uppfattat det så tas detta sällan upp i litteraturen.

Sammanfattningsvis verkar det som om att en stor del av körverksamheten bland barn och ungdom i Sverige i dag ofta utgår ifrån en västerländsk klassisk musiktradition. Detta skulle också vara intressant att undersöka. Hur ser det ut i andra länder? Finns det möjlighet för unga i Sverige i dag att sjunga andra genrer då man sjunger i kör? I och med det att synen på barnrösten och barns sjungande förändras kanske andra genrer ges en större plats i framtiden inom körsång. Detta tycker jag mig i alla fall kunna se är intentionen hos flera av de personer jag intervjuat.

Sammanfattning av pedagogisk utgångspunkt och reflektioner kring genrer och repertoar

I intervjuerna framkommer det en vilja till att undervisningen skall vara varierad och intentionen är att blanda genrer då man jobbar med yngre. Detta tas också upp i litteraturen men här vill man också påpeka att det är viktigt att de som jobbar med barn tar ansvar för att förvalta en repertoar och pedagogen uppmanas delvis att avstå från musik med kommersiella syften.

Sammanfattningsvis tycker jag mig kunna förutspå konsekvenser som skapas utifrån det egna estetiska förhållningssättet som pedagogen utgår ifrån i undervisningen. För att förtydliga detta så menar jag att om du som pedagog har en förankring inom en viss genre eller inom en viss musikalisk verksamhet så påverkar detta din undervisning. Jag menar att pedagogens egna musikaliska intressen är avgörande för undervisningens innehåll och då vidare påverkar elevens kunskapsutveckling. Lärarens estetiska föreställningar verkar också vara avgörande.

Röst användning, sångteknik och röstproblem

Barns röstomfång

Som vi sett i litteraturkapitlet beskriver McAllister och Södersten (2007) att barnets röstomfång förändras och utvecklas under det att barnet blir äldre. De poängterar vikten av rätt träning. Författarna hänvisar till studier som visar att det tränade barnet lyckas bättre med att sjunga nyanserat i högt läge medan det otränade barnet gärna sjunger starkare ju högre upp i omfånget de sjunger. De skriver också att det är viktigt att de som sjunger med barn sjunger i tonarter anpassade efter barnets fysiologiska förutsättningar. McAllister & Södersten menar att detta kan påverka barns gehör och deras uppfattningar om att sjunga rent.

I intervjuerna nämner även informanterna vikten av rätt träning. Samtliga nämner att det är viktigt att utgå från elevens individuella förutsättningar. Person A, B och C menar att alla register måste tränas för att eleven skall bli medveten om hela sin röst. Person A poängterar att det är extra viktigt att barnet tränar upp sitt ”ljusa register”.

I *Rösten* (1992) hävdar Lindblad dock att Modalregistret, (bröstregistret) är det register som är mest lämpligt för att kontrollera tonhöjd och röststyrka. Lindblad skriver ingenting om att modalregistret skiljer sig då det gäller barn. I McAllister och Söderstens beskrivning av barnröstens anatomi kan man om möjligt hitta fysikaliska orsaker för att det skulle vara lättare att träna upp gehöret genom att i första hand träna upp det ljusa registret. Detta tycks främst gälla barn innan skolåldern. Stämbandets ligament är då mycket korta, slemhinnan över vokalismuskeln är fortfarande relativt tjock och ligamentet har ännu inte börjat utvecklas.

Person D utgår från Modalregistret (Bröstregistret), vilket han menar generellt alltid används inom rock- och popgenrerna. Modalregistret stretchas sedan uppåt. Hos vuxna tränar man även falsetten men den används främst som en rösteffekt. Med yngre tonåringar poängterar han att man skall ta det lugnt med kraften. Detta stämmer överens enligt McAllister och Söderstens beskrivning. Stämbandets ligament är färdigutvecklade först vid 16 års ålder och därför mer sköra hos yngre tonåringar.

Röstkvaliteter och genusskillnader

Utgångspunkten hos A, B, C är att hitta en gemensam körklang och man jobbar här utifrån huvudklangen eller om möjligt någon form av blandröst som är en mix mellan huvudklang och bröströst. Person C upplever att eleverna inte är så förtjusta i att sjunga i huvudklang då de kommer in i puberteten. Hon påpekar också att det är viktigt att tjejer tränar upp det ljusa registret och sin huvudklang för att kunna utvecklas. Hon försöker börja med detta tidigt för att kunna forma dem. Person D menar dock att det kan vara en fördel om man som ung tjej har en ovanligt mörk röst. Detta kan skapa ett karaktärsfullt sound som de när de blir äldre kan ha mycket nytta av.

Både Lindblad och McAllister & Södersten skriver att det finns mycket små fysikaliska skillnader mellan flickor och pojkars röster innan puberteten. Trots detta menar McAllister & Södersten att undersökningar visat att man kan höra skillnad. Flickor tycks ha mer läckande och hyperfunktionella röster. Cederberg-Orreteg, Ekdahl och Fagius skriver att Peta Sjölander konstaterat att pojkar och flickor tycks använda rösten olika i sång. Sjölander har upptäckt att vid ett visst frekvensområde har pojkrösten en frekvenstopp som inte flickrösten har. Sjölander menar dock att de skillnader vi hör kan bero på att barn lär sig att använda rösten på ett könsspecifikt sätt.

I litteraturen nämner artikelförfattaren exempel på barnkörledare som upplever att pojkarnas klang är intensivare och tätare. De upplever även skillnader vad gäller den mentala mognaden.

En körledare uttrycker att pojkar har mer ”spring i benen” I intervjuerna så upplever också flera av lärarna att killar och tjejer skiljer sig åt på det mentala planet. En lärare upplever också pojkarnas röster som mer intensiva. Person B verkar dock inte höra några skillnader men här tycker jag mig kunna ana en viss konstmusikalisk tradition i synen på pojkars röster där man ofta kallar pojkar med vältränat högt register för ”Gossopraner”. Person D gör inga direkta skillnader i bemötande för respektive kön men lärarna som beskrivits i litteraturen och en av de intervjuade förespråkar att jobba med uppdelningar i tjej och killgrupper. En lärare menar också att det kan vara extra viktigt ur fysiologiska aspekter under målbrottsperioden då man kan anpassa undervisningen till killars begränsningar.

Röstproblem

I litteraturen är det svårt att utläsa i vilken utsträckning röstproblem existerar hos barn och ungdomar. McAllister & Södersten har tidigare visat att röstproblem hos barn idag främst beror på den miljö de lever i. Många barn vistas i bullriga miljöer vilket de menar leder till röststrängning. De framhåller undersökningar som visar på att barn som bor i storstäder oftare drabbas av röstproblem.

McAllister & Södersten menar också att flera faktorer kan orsaka heshet hos barn. De nämner att stämbanden inte är fullt utvecklade förrän vid 16 års ålder, och att detta medför ett minskat skydd. De poängterar att barn därmed lättare utvecklar svullnader på stämbanden i samband med röststrängning.

En annan betydande faktor som nämns är barnens personlighet och temperament. Barn med heta röster skattas som mer högljudda, pratsamma, utåtriktade och energiska än sina jämnåriga, men samtidigt beskrivs de som mindre stabila och mer okoncentrerade. Denna bild motsvaras inte av de svar informanterna ger i intervjuerna. De poängterar

dock att det är viktigt att påminna barnen att inte skrika, framförallt då de befinner sig i målbrottet.

Flera av de lärare jag intervjuat har deltagit i diskussioner kring röstproblem kontra genrer. Person B och D menar att de inte är mer skadligt att eller slitsamt för rösten att sjunga musik ur någon specifik genre. De säger att detta också bekräftats av de foniatrer de varit i kontakt med. Foniatrerna säger att bara man vet vad man gör och känner röstens begränsningar så är det okej att sjunga vad som helst. Person D uttrycker att det om möjligt kan finnas vissa risker inom rock- och popgenrerna då man strävar efter en viss karaktär och att man ofta sjunger starkt i ett högt läge men menar samtidigt att detta har mer med individuella orsaker att göra. Vissa sångare håller, andra inte. Person D nämner också att sångidealet i dag oftast inte är att sjunga med en stark "power-röst", och unga som härmar vuxna artister kanske därför inte pressar bröstströsten i högt läge utan de sjunger kanske ofta med mindre kraft. Detta kan påverka att det i dag inte förekommer mycket röstproblem bland unga menar han.

Tydligt är att det ofta förekommer diskussioner kring röstproblem kontra genrer. Enligt den foniatrer jag varit i kontakt med så är det inte direkt farligare att utöva någon specifik genre. Han nämner här att det handlar om att sjunga med rätt teknik utifrån de förutsättningar rösten har. Han nämner också att det inte är mer förekommande med röstproblem i någon specifik genre, om möjligt kan det förekomma olika typer av röstproblem mellan de olika genrerna. Han nämner att inom rock- och pop så kan det möjligtvis förekomma lite mer slitagebetingade problem. Ett exempel på när detta uppstår kan vara om man som sångare t.ex. repar i en källarlokal med ett band och har dålig medhörning.

Att stretcha en vuxen röst med full kraft i bröstregistret tror han inte är farligt. Han berättar dock att med yngre barn kan det vara mindre bra att pressa upp bröstströsten då stämbanden inte är fullt färdigutvecklade. Barn har inte samma kontroll på rösten som en vuxen har menar han. Däremot tror han inte att det är skadligt att barn sjunger mycket i sitt bröstregister. Han nämner dock att det kan vara mindre klokt att bara sjunga i bröstströsten då man i framtiden kan få svårt att kunna använda huvudklängen. Han påpekar att det är viktigt att träna upp muskulaturen i tidig ålder för att i framtiden undvika röstproblem vid röstliga utmaningar. Han påpekar också att det är viktigt att tjejer tränar upp sin huvudklang i unga år, framförallt om de senare skall sjunga klassik musik.

Han berättar också att man har ett läge som passar för sin röst som man skall utgå ifrån, alltså det läge där det går enkelt att sjunga. Sedan kan man expanderar åt olika håll. Likadant om man har haft problem så måste man backa till det bekväma läget och utgå därifrån. För en del röster så kan det vara så att detta läge ligger väldigt lågt men det är inte så för alla.

Även inom foniatrin verkar utgångspunkten vara att barn skall tränas i sina olika register för att sedan kunna välja hur de vill sjunga i framtiden.

Sammanfattning av röst användning, sångteknik och röstproblem

I min analys av intervjuerna upplever jag en intention att barn skall utveckla sina röster på ett sådant sätt att de senare kan ta ställning till vilken genre de vill utöva. Eleven skall bli medveten om rösten som helhet och kunna använda den på olika sätt. Jag uppfattar också en strävan att eleverna senare skall kunna kryssa mellan genrer. Med sund sångteknik bör detta vara möjligt. Detta framkommer även i litteraturen. Inom körsången sjunger man dock till största delen i huvudklangen enligt klassisk tradition.

I min analys av informanternas svar tycker jag mig också kunna utläsa att de två olika musikälderna gör sig påminda. Jag refererar här till person D som menar att inom rock- och popmusiken så ”bygger” man inte rösten under en lång period som i de klassiska genrerna. Han menar också att det finns väsensskillnader i hur man använder rösten inom rock- och pop jämfört med klassisk sång. Han hävdar t.ex. att huvudklang inte förekommer inom rock och pop. Strävan efter att hitta ett personligt sound och att hitta en karaktär påverkar självklart innehållet i undervisningen.

Enligt McAllister & Södersten (2007) kan man kanske inte se så stora fysikaliska skillnader mellan pojkar och flickor innan puberteten. Däremot anser McAllister & Södersten att man kan höra skillnad. Av informanterna är det bara person C som upplever att det är skillnad. Både i litteraturen och i informanternas svar kan man utläsa att man upplever skillnader då det gäller på det mentala planet vilket resulterar i att man ofta arbetar med uppdelningar i pojk- och flickgrupper.

Det är svårt att utläsa i vilken utsträckning det finns röstproblem hos barn i dag. Detta har inte visats i litteraturen jag läst. Enligt informanterna tycks inte röstproblem förekomma särskilt ofta hos unga i dag. Person D tror att det har att göra med att sångidealen inom rock och popmusiken inte är lika krävande i dag som t.ex. på 80-talet.

Röstproblem tycks sammanfattningsvis inte direkt ha kopplingar till en viss genre. Om möjligt kan det vara mer riskfyllt att sjunga rock och pop. Sammantaget gäller det att sjunga med en bra teknik och att anpassa sig efter sin rösts förutsättningar.

Vad gäller röst användning hos unga kan man både i intervjuerna och i litteraturen utläsa att det är viktigt att inte jobba med full kraft uppåt i bröstregistret då man är barn eller befinner sig i målrottet. Det poängteras också att det är viktigt att sjunga i anpassade tonarter. Problem kan ibland uppstå då ungdomar försöker härma vuxna artister trots att deras röster kanske inte är färdigutvecklade.

Jag kan dock inte utläsa att det skulle vara mer lämpligt att enbart använda sin huvudklang. Det verkar heller inte vara särskilt lämpligt att barn bara sjunger i bröströst om man vill utveckla sin muskulatur för att klara av att sjunga olika genrer.

Röstproblem hos yngre verkar oftast uppstå då de vistas för mycket i bullriga miljöer. Man kan alltså utläsa att repertoar- och genreval sällan är det som påverkar om barn drabbas av röstproblem.

Sångideal

Person A beskriver ur ett historiskt perspektiv hur sångidealen har förändrats genom tiderna. Detta gör hon med utgångspunkt ur skolmusikens sångtradition. Person D däremot väljer spontant att endast beskriva hur sångidealen har förändrats inom populärkulturen. Återigen gör sig de två musikvärldarna påminda. I litteraturen beskriver man skolsångens utveckling ur kyrkosången. Man nämner här också populärmusikens senare inverkan på musikundervisningen och den debatt som funnits kring populärmusikens intåg i sång och musikundervisning. Fagius beskriver att debatten på 1930-talet påminner om dagens diskussion kring repertoarval i arbete med barn och sång. Hon menar dock att skillnaden ligger i att dagens pedagoger har tillgång till teoretisk kunskap kring barns utveckling som det tidiga 1900-talets pedagoger saknade. Denna så kallade nya kunskap hävdar hon har medfört en förändrad pedagogik. Jag frågar mig om inte en pedagogisk tänkare som Knut Brodin med sin koppling till *Jaques Dalcroze* redan under första hälften av 1900-talet resonerade på ett sätt som påminner om vissa drag i dagens musikpedagogiska debatt.

I intervjuerna framkommer det att informanterna tycker sig se att självförverkligande är en stark drivkraft i barns musikintresse. Populärkulturens starka fokusering på ”image” och artistkarriär kan ses som ett uttryck för den typ av förebilder som motiverar till musikalisk aktivitet. Musikläraren kan då tänkas uppleva ett behov av att möta denna tendens, samtidigt som intresset av att vidmakthålla en mer traditionell form av musikundervisning förefaller betydelsefull. Dessa kontrasterande perspektiv, och viljan att sammanföra dem, präglar samtliga intervjusvar. I fråga om sångideal visar sig detta i informanternas vilja att i undervisning med yngre barn sudda ut gränserna mellan ett klassiskt sångsätt och ett afroamerikanskt. Samtidigt som ovan nämnda pedagogiska intressekonflikt kan tänkas vara en svårhanterlig utmaning för läraren, så kan det också tänkas att det uttrycker en del i den förändringsprocess som svensk musikpedagogik befinner sig i.

8 Referenser

- Backman, Jarl (1998). *Rapporter och uppsatser*. Studentlitteratur. Lund.
- Barkefors, Laila (2006). *Knut Brodin – Musik som livsämne*. Gidlunds förlag. Södertälje.
- Cederberg-Orreteg, A., & Ekdahl, E., Fagius G (2007). ”Pojkar och flickor”. I G. Fagius (Red.), *Barn och sång – om rösten, sångerna och vägen dit* (pp. 85-98). Lund: Studentlitteratur.
- Engström, Bengt-Olof., (2007). ”Sången - livets uttryck”. I G. Fagius (Red.), *Barn och sång – om rösten, sångerna och vägen dit* (pp.19 -24). Lund: Studentlitteratur.
- Fagius, Gunnel (Red.) (2007). *Barn och sång – om rösten sångerna och vägen dit*. Studentlitteratur. Lund
- Fagius Gunnel. (2007). ”Om sångideal i olika tider”. I G. Fagius (Red.), *Barn och sång – om rösten, sångerna och vägen dit* (pp. 74-84). Lund: Studentlitteratur.
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Studentlitteratur. Lund.
- Lindblad, Per (1992). *Rösten*. Studentlitteratur. Lund.
- McAllister, Anita., & Södersten, Maria. (2007). ”Barnröstens utveckling”. I G. Fagius (Red.), *Barn och sång – om rösten, sångerna och vägen dit* (pp. 41-54). Lund: Studentlitteratur.
- Sandberg, Ralf. (2005). ”Skolan som kulturell mötesplats”.. I Lundgren, Ulf P (Red.) (2006). *Uttryck, Intryck, Avtryck - Lärande, estetiska uttrycksformer och forskning* (pp. 35-65) Vetenskapsrådet. Stockholm
- Sundberg, Johan (2001). *Röstlära*. Proprius förlag. Stockholm.
- Zangger Borch, D. (2005). *Stora Sångguiden*. Notfabriken. Danderyd.

Bilaga 1: Sammanställning av intervju med person A..

Datum: 30/3 2007

Kort beskrivning av den intervjuades bakgrund och arbetsuppgifter:

Hon är utbildad kyrkomusiker och hennes nuvarande arbetsuppgifter är forskningsansvarig vid Uppsala universitets Körcentrum samt musikkonsulent för svenska kyrkan. Hon har tidigare varit verksam som musiklärare och kyrkomusiker med särskilt intresse för barn och sång med inriktning kör och musikhistoria. Hon har många års erfarenhet från arbete med barnkör i kyrkan, i musikklasser och även inom det vanliga skolväsendet.

Gör du ett medvetet val utifrån någon viss ideologi vad gäller repertoar och sångsätt då du undervisar?

Hon väljer att beskriva sin ideologi ur ett historiskt perspektiv och hur den har växt fram genom erfarenhet, dels med elever inom kyrkans körer, musikklasser och inom det vanliga skolväsendet. Hon berättar att då hon jobbade i musikklasser så kunde hon uppleva det enormt stimulerande att få jobba med de utvalda barnen i musikklasserna. Det var stimulerande då de lärde sig att sjunga flerstämmigt väldigt snabbt. Hon beskriver att konsekvensen av detta blev att hon drevs så starkt av sin egen lust att göra svårare och svårare saker så tappade kontakten med barnen. Det kändes som om hon inte riktigt "fick dem med sig". Denna iakttagelse gjorde hon då hon jämförde med den enorma sångglädje som fanns i den barnkör som hon hade i den vanliga skolan. Hon fascinerades av deras sångglädje och kontrasten mellan barnkören och musikklasserna där de sjöng fyrstämmiga madrigaler där hon upplevde att sångglädjen inte var lika stark fick henne att fundera på varför det var så uppdelat. Utmaningen har sedan blivit att sträva efter att behålla glädjen och samtidigt hjälpa eleverna att bli bättre, vilket har kommit att bli den ideologi hon utgår ifrån.

Hon menar att med kunskap om barnröstens fysiologiska möjligheter och begränsningar tillsammans med barnets intellektuella och mentala förutsättningarna kan vi pedagoger föra barnen mot god sångutveckling och varaktig sångglädje. Hon menar att det är inte hos barnen som begränsningarna finns utan snarare hos oss vuxna då vi ofta har bristande kunskaper kring barnrösten.

Hon tror att då i stort sett alla barn i dag går på dagis så är det där sångintresset startar oftast startar hos barn i dag. Detta skapar ett forum för gemensamt sjungande. Det är därför extra viktigt att även dagis och förskolepersonal har kunskaper om barns röster. Hon nämner också betydelsen av barns spontansång som är betydande. Detta är barnets eget lekfulla utforskande av rösten. Hon hänvisar till Bertil Sundin som gjort studier på sexåringar och definierat detta.

Har du märkt några förändringar på barns sjungande i dag mot förr?

Hon berättar bland annat utifrån egen erfarenhet att 30-50 år tillbaka i tiden så fanns inte ett gemensamt sjungande på samma sätt som i dag. Om ett gemensamt sjungande fanns så var det oftast i hemmen. De barn som hade sjungit mycket hemma eller i kyrkan, som man också gjorde, var lyckligt lottade då de kom till fröken i skolan och utsattes för ett "sångprov" Då gällde det att ha vara röstligt vältränad då sångerna man skulle klara

av att sjunga var noterade i allt för höga tonarter, som var idealet på den tiden. Barnen delades i och med dessa tester upp i de som kunde sjunga och de som inte kunde sjunga. De som klarade sångprovet fick vara med medan de andra inte fick vara med över huvudtaget. De fick göra något helt annat som inte hade med musik att göra. Denna tidiga uppdelning i första klass tror hon bidrar till att många vuxna i dag säger att de inte kan sjunga.

Hon berättar vidare att sedan 80- och 90 talet så har vi dock en ny musikpedagogisk ideologi i skolan där utgångspunkten är att alla skall få vara med och hon hänvisar till den engelske forskaren Graham Welch som menar att man skall utgå från att alla föds med sångförmåga. Denna sångförmåga finns på en kontinuerlig linje. En del kommer bara en liten bit på väg medan andra kommer väldigt långt och en del kan till och med kombinera gehör och sång med att avläsa en notbild och få det att fungera. Det är alltså en kombination av intellektuell och biologisk förmåga. Förutsättningarna är också att man befinner sig i en miljö som kan tillvarata detta.

Samtidigt som hon tycker att det är jättebra att synen på barnsång och pedagogiken kring barns sjungande har förändrats och blivit ”friare” så ser hon också en fara. Hon menar att risken är att det duger att sjunga hur som helst och hon tror att detta kanske har gått lite för långt och att vi nu ”befinner oss i ett dike” som vi pedagoger nu måste ta oss upp ur. Detta ställer höga krav på dagens pedagoger och vi måste vara ordentligt rustade för att klara av denna uppgift. Hon hänvisar tillbaka till den barnkör hon hade på 70-talet där det aldrig var några problem. Det var inte svårt att få barnen att sjunga unisont och hon upplevde inte svårigheter med att hitta passande repertoar. Hon menar att i dag är det andra faktorer än då som gäller och barnen har inte heller lika lätt att gå in i ett långsiktigt arbete och de vill ha feedback direkt. Hon upplever att det idag finns något som styr unga som det inte fanns då hon började som musiklektör.

Hon berättar också att kvalitén på körsjungandet har förändrats. På 90-talet upplevde hon och många andra barnkörledare en slags ”spretighet”. Det var många barn som ville vara med i barnkör både i skolan och i kyrkan men det var inte lika lätt som förut att få barn att t.ex. sjunga unisont. Detta gjorde att man valde att samarbeta med logoped.

Hon berättar vidare om en studie över barnkörledares arbete i Uppsala stift som gjorts av Eva Larsson Westin. Denna visade att det i dag är svårare att hålla kvar barn att sjunga och att komma vidare. Studien visar också att det är svårt att jobba med flerstämmighet. Detta visar på att nivån kan ha sänkts menar Gunnel. Hon säger att det verkar finnas någon form av otålighet hos unga i dag. Detta tror hon när att göra med att i vårt samhälle i dag skall alla unga ha behovstillfredsställelse så snabbt så det är svårt att motivera dem när de är i ett slags livslångt projekt. Hon tillägger att detta inte bara gäller unga utan även oss vuxna.

Kan du beskriva hur din egen undervisning har förändrats med tanke på ovanstående?

Jämfört med hur hon gjorde då hon började att jobba med musikklasser så är hon i dag mycket mer observant på vad de förväntar sig och att hon ”har barnen med sig” och hon strävar efter att förmedla känslan av att de gör det tillsammans men detta utan att sänka sina ambitioner. Hon tror på att sätta saker i ett sammanhang för att göra det mer intressant och gripbart. Ibland börjar hon jobba utan noter och tar fram dem i ett senare

skede. Hon har också vid flertal tillfällen låtit eleverna lära henne sånger eller ramsor som dom kan för att sedan kunna använda sig av att komma med förslag som då för dem blir naturligt att lära sig eftersom de lärt henne något. Hon tror också att det är viktigt att få med rörelse i sångövningarna och hon tycker att man skall försöka fånga upp och ta vara på det eleverna kan och att de får dela med sig av det. Genom detta tror hon att de visar respekt och nyfikenhet på vad hon har att lära dem.

Hon tillägger dock att hon är lite rädd för att vi pedagoger backar och låter eleverna styra för mycket vad gäller innehåll och repertoar. Hon befävar att många pedagoger är fega och bara ger efter för att barn i dag bara vill sjunga det som hörs överallt. Hon menar att pedagogens uppgift dels är att förvalta en tradition och förmedla en repertoar samt förnya den och dels att lära eleven att använda sin röst på rätt sätt. Hon ger som förslag på att våra gamla visor kanske kan sjungas på ett modernare sätt och på så vis göra den repertoaren mer användbar och modern. Hon tror på att blanda gammalt och nytt.

”För det är ju inte meningen att vi skall sjunga ’Blinka lilla’ som de gjorde i den där studien som jag satt och lyssnade på med inspelningar från 40-talet. En del låter väldigt naturligt och enkelt men jag menar vi kanske gör ’Blinka lilla stjärna’ med en jazzgrupp och så kanske vi improviserar blinka lilla om du förstår vad jag menar”

Hur ser du på olika typer av röst användning?

I dag diskuteras det mycket kring klangideal och olika typer av röst användning inom olika genrer vilket även har förekommit i körsammanhang. Hon har förhoppningar om att framtidens pedagoger lyckas hitta ett sätt att undervisa sina elever så de kan sjunga på olika sätt och växla mellan olika genrer med hjälp av sund sångteknik. Hon poängterar också att det är viktigt att man får lära sig använda hela sin röst och de olika registren. Hon ifrågasätter att bara för att det just nu är populärt att sjunga med bröströst i lågt läge så kan man ju inte bara göra det då det ändå inte låter bra. Det är vi pedagoger som skall ge barn och ungdomar redskap så att de själva kan ha möjlighet att välja vilken genre de vill hålla på med.

”För även om man inte skall sjunga där hela tiden så behövs det för det här gehörshörandet och det finns ju också studier som säger att det är lättare att höra sig själv i den övre delen av registret än i det lägre och där är ju också dynamiken större än längst ned i registret vilket också är ett argument för att man måste så att säga få barnen att uppleva hela sin röst.”

Var går gränsen för skriksång anser du?

Åter igen refererar hon till sin barnkör på 70-talet där hon beskriver att det där fanns några heta barn som hade svårt att hitta sitt ljusa läge och menar på att det är jätteviktigt att träna upp den ljusa rösten, inte för att man måste sjunga där hela tiden men för gehörets skull för det finns studier som visar att det är lättare att höra sig själv i den övre delen i registret än det lägre. Där är också dynamiken större än i det allra lägsta. (Min fundering är här om det är det hon menar är skriksång då hon inte riktigt svarade på den frågan)

Vad anser du om företeelser som tv-programmet "Idol" och medias inverkan på ungdomars sångutveckling?

Hon har inte sett programmet men har ändå åsikter. Hon menar att det är tråkigt att media jobbar mot det som skolan försöker jobba för, nämligen att alla barn skall bli sedda och att man skall utgå från var och ens egna förutsättningar och att man duger som man är. Detta arbete försvåras då massmedia ger ett budskap som strider mot läroplanen bland annat genom att en jury "bombarderar" kritik på de som misslyckas. Det tycker hon är bedrövtligt. Hon tillägger dock att hon kan fascineras av att unga människor i dag har sådan härlig aptit på att prova på nya saker och att vara oförfärade. Hon jämför med då hon var ung och alla, framförallt flickor, skulle vara så väluppfostrade och bara göra det de blev tillsagda. Att kliva ut och ta för sig förekom inte på den tiden. Samtidigt så poängterar hon att det finns en fara med att massmedia utnyttjar detta hos ungdomar och tvingar dem till att göra karriär innan de inte ens vet vad livet går ut på.

Hon ger även andra exempel på massmedias dåliga ansvarstagande och berättar att de bjöd in en programledare från lilla melodifestivalen till en Barn och sång- konferens men att programledaren inte hade tid att stanna för diskussion, vilket upprörde många och hon menar att det är något de också vill göra med sitt projekt "Barn och sång", att starta en diskussion med förhoppning att påverka media och deras ansvarstagande men att det, i alla fall inte lyckades vid detta tillfälle.

Vi diskuterade också kring hennes deltagande i musikministeriet där hon åter igen oängterade att de gärna ville vinkla det hela ut ifrån sina egna intressen och den tes som hon anade att de ville få fram, nämligen att ungdomar i dag helst vill sjunga populärmusik. Hon redogjorde också att hon inte fick någon information om vad de skulle ta med i programmet då det skulle sändas och att det vinklades felaktigt.

Bilaga 2: Sammanställning av intervju med person B.

Datum: 27/3 2007

Kort beskrivning om den intervjuades arbetsuppgifter och bakgrund:

Person B är utbildad musiklektör och sångpedagog och arbetar sedan 19 år tillbaka i musikklass där hon undervisar i musik och körsång från årskurs 4 och upp till gymnasiet.

Hon jämför den skola hon jobbar på med Adolf Fredrik då hon tycker att de påminner om varandra men hon påpekar dock att hon tycker att på den skolan hon jobbar på breddar så breddar man sig mer vad gäller genrer och att eleverna får lära sig att spela instrument genom att lära sig ”bruksspel” på trummor, bas, gitarr och ackordpiano.

Hur undervisar du i åldrarna 7-15 år? Hur tänker du kring musikgenrer och repertoar? Utgår du ifrån någon viss ideologi?

Hon är själv intresserad av allt möjligt och försöker blanda genrer, vilket hon också tror är bra. Hon tycker själv mycket om klassisk körmusik så det sjunger de mycket men då även pop och rock som hon också gillar. Hon vill att de skall prova på olika genrer, vilket de ofta gör terminsvis. Förutom att de sjunger klassiskt i kören så får de prova på att sjunga enskilt i mikrofon för att lära sig att använda den tekniken. Hon påpekar att eftersom hon själv är sångerska och är ute och sjunger mycket så vet hon vad hon pratar om så de inte förstör sina röster. Hon har inte upplevt att någon har fått röstproblem eller sjungit sig hes av detta.

Väljer du repertoar eller gör ni det tillsammans?

Till största delen är det hon som väljer repertoar som passar. Hon brukar blanda mycket och hon tror att det ofta är sådant som de också själva tycker passar dem. Ibland så har eleverna önskemål om repertoarbyte, t.ex. om det sjungit mycket ”pop” ett tag eller mycket ”klassiskt”. Vid de årliga soaréerna så får eleverna dock själva bestämma vad de vill skall vara med. Ofta är det konserterna som styr repertoaren och tvärtom. Konserterna kan se olika ut under året.

Gör du skillnad vad gäller genrer då du undervisar i årskurs 4 mot då du undervisar i årskurs 7 och 8?

I årskurs 4 så undviker hon av att använda sig av för mycket popmusik. Hon fokuserar på att ge eleverna en grund att stå på genom lätta sånger, inte för ”klassiska” och inte för ”popiga”, som t.ex. barnsånger, folkvisor och lite åt cabaré och musikhallen. Det sistnämnda börjar hon med lite senare och ju äldre eleverna blir ju mer breddar hon men ändå med fokus på att hitta en bra ”körklang”. Vad gäller klassisk musik så använder hon inte det så mycket i årskurs 4. I så fall kanske något av Mozart och då föredrar hon ofta att det sjungs på Svenska. Detta motiverar hon med att hon tror att de då tar till sig språket lättare för det är viktigt att barnen vet på ett ungefär vad de sjunger om. Genom att sjunga på svenska så slipper de också att ”trixa” för mycket med texten. I äldre årskurser så tycker hon dock att det är bra om de får prova på sånger på olika språk och från olika länder.

Gör du någon skillnad på killar och tjejer och mellan olika årskurser?

I årskurs 4 och 5 så gör hon ingen skillnad. Hon tycker sig inte heller höra någon direkt skillnad mellan killar och tjejer och deras röster. Ibland kan hon dock uppleva en del killar som något trögare och de kan tycka att det är lite jobbigt men samtidigt så är andra jätteduktiga så hon tycker det jämnar ut sig. Hon tycker dock att man kan höra om det är någon kille som kommer och sjunger bra i riktigt högt läge och att det då är en "gossopran", men samtidigt påpekar hon att det är ju tjejer som låter likadant också så sammantaget tycker hon inte att det är någon skillnad mellan killar och tjejer. I sexan så börjar hon se skillnader då killarna kommer in i målbrottet. Hon låter dem dock sjunga på som vanligt om de inte får ont och problem, vilket brukar vara ovanligt och hon har märkt att "tupparna" brukar försvinna för killarna i målbrottet om de får sjunga som vanligt. I årskurs 8-9 så blir skillnaderna mellan tjejer och killarna tydligt större.

Har du några åsikter kring tv-programmet "Idol"?

Hon tycker det är svårt att svara på denna fråga. Tydligt redogör hon att de flesta som jobbar inom musikäraryrket verkar tycka att programmet är fruktansvärt vilket hon själv också delvis tycker. Något hon dock ser som positivt är att dagens unga får fler möjligheter att framträda och att sången blir ett allt större intresse. Det som hon ser som tragiskt är hur juryn beter sig, då de trycker ned vissa av deltagarna genom att säga att de inte kan sjunga. Hon menar att även om de kanske inte har kapacitet att bli en stor "Idol" så kan de ju finnas andra sammanhang för dem och sin sång. Hon menar att genom att trycka ned dem som tycker det är roligt att sjunga, men inte "passar in", riskerar man att de tappar sitt musikintresse. Hon tillägger att det är svårt att tycka kring den här problematiken då de som söker också har sig själva att skylla då de valt att söka till programmet. Då hon själv tittar på programmet så kan hon ibland hålla med i viss kritik som juryn ger, samtidigt som hon kan tycka att det låter hårt. Det som hon också kan tycka är lite fel med programmet är att man skapar en idol som skall vara så otroligt duktig på så många saker, vilket hon menar kan bli ointressant ibland och påpekar att det är ju de som kommit tvåa i programmet som kommit någon stans

Märker du någon skillnad på barnen då de tittat på programmet? Blir det diskussioner och hur möter du dem i så fall? Influeras ni vad gäller låtval etc?

Ibland blir det diskussioner i klasserna. Hon håller sig då till att hon tycker att juryn beter sig illa och hon tycker det verkar som om att barnen har samma uppfattning och åsikter som hon. Hon tycker inte att varken hon eller barnen influeras av programmet. Ibland kan detta dock förekomma vid den individuella undervisningen då de kan komma med förslag på aktuella låtar som de vill sjunga ur programmet. Detta brukar dock inte förekomma i klasserna.

Jobbar du med sångteknik och vad tycker du i så fall är viktigt?

Det hon tycker är viktigast att jobba med är andningen och menar på att en bra andning är oundgänglig och hon menar att andningen kan vara orsaken för röstproblem. Hon jobbar dock inte för hårt med de yngsta då hon inte tycker att det är så jättebra då de är för små. Då hon pratar om klang och register med barnen så gör hon inte detta utifrån en specifik genre. I årskurs 4 så pratar hon inte så mycket om de olika kvaliteterna då hon

tycker att de har en mer egaliserad röst och en naturlig blandning av huvudklang och bröströst. Med sina sångelever kan hon möjligen från och med årskurs 7 nämna att vid pop kan man ”dra upp” bröströsten en aning och vid klassiskt, ”dra ned” huvudklangen. Hon försöker annars få eleverna att hitta sin bröströst och sin huvudklang utan att det blir någon skarv. Sjunger de i kör så tränas de att sjunga i huvudklangen, med undantag av altarna.

”Jag kanske är lite mer så där bröströst, huvudklang, försök hitta så att det inte blir någon skarv och sjunger de pop så kanske man kan dra upp bröströsten en aning och klassiskt så drar jag ned huvudklangen så att de får känna lite och det börjar jag kanske med i högstadiet. Sjunger de kör så sjunger de i huvudklangen.”

För 15 år sedan så gjorde hon större tekniska skillnader för olika genrer men det har hon gått ifrån mer och mer och påpekar att om man lyssnar på popvärlden i dag så har sångerskorna och sångarna, framför allt sångerskorna, väldigt varierade röster. I dag kan det ju sjunga pop med en mixad huvudklangsrost. Det gjorde man ju inte på 80-talet och då t.ex. Carola slog igenom menar hon. Hon tycker det är viktigt att utgå från var och ens egen röst

”... om man lyssnar på popvärlden nu för tiden. Hur låter sångerskorna och sångarna. Sångerskorna speciellt har ju olika sorts röster. De kan ju sjunga med en mixad huvudklangsrost och sjunga pop på det sättet. Det gjorde man ju inte på 80-talet då Carola slog igenom”.

Upplever du att många barn som kommer hit är hesa?

Nej säger hon men hänvisar till att de har antagningsprov där de plockar ut sångbegåvade.

Märker man skillnad på de som kommer hit och söker i dag på de som kom och sökte de första åren du jobbade?

Hon har inte märkt stora skillnader men berättar att de som kom och sökte på 90-talet ofta lade in små ”knorrar”, små utsmyckningar, (wailingar och åkningar) i det musikaliska uttrycket. Hon hade även märkt detta för några år sedan och menar att det är samhällets sångideal som speglar hur det låter. Detta hör man dock inte så ofta nu för tiden vilket hon tycker är intressant. Om några av eleverna sjunger med dessa ”utsmyckningar” så tycker hon det är okej så länge de sjunger solo och det passar i låten men när de skall sjunga kör så får de ta bort dem.

Har du något du vill tillägga?

Hon berättar om ett musikärmöte som hon nyligen varit på där en foniatrer höll ett seminarium om stämbanden. En sångpedagog som oroade sig över att hennes dotter sjöng för mycket rock hemma och frågade foniatrern om detta kunde vara skadligt, vilket det verkade som att hon själv var övertygad om. Stellan svarade henne att så inte var fallet och sade att det inte är farligt så länge man vet vad man gör och inte får problem efteråt.

”då fanns det en doktor där som föreläste för oss från Karolinska och Huddinge sjukhus. Han var väldigt duktig på stämband. Och då var det just en sångpedagog som var så här, ja men min dotter hon håller på och sjunger så väldigt rockigt och jag säger, gör inte det, för det förstör rösten. Men vist är det farligt?, försökte hon säga till den här doktorn [...] Nej det är inte farligt, svarade han

och sa att vet man bara vad man gör och inte får problem efteråt och inte blir hes och så är det inte farligt för stämbanden”

Hon berättade också om ett experiment som hon deltog i på 80-talet där de gick ned med en kamera i halsen och filmade då hon sjöng olika stycken ur olika genrer för att se om det fanns skillnader. Även där visade det sig att stämbanden inte belastades mer då hon sjöng pop med sin bröströst än då hon sjöng ”klassikt” med sin huvudklang. Hon avslutar så intervjun med att detta har varit viktiga insikter för henne i sin yrkesroll.

Bilaga 3: Sammanställning av intervju med person C.

Datum: 27/3 2007

Kort beskrivning av den intervjuades bakgrund och arbetsuppgifter:

Hon är utbildad musiklärare och har varit verksam som detta sedan 25 år. Hon har även arrangerat och komponerat sånger för barn och ungdom som har givits ut och sedan två år tillbaka arbetar hon halvtid som musiklärare för att få mer tid för sitt komponerande. Hon berättar också att en annan anledning att hon valt att jobba halvtid är att det i perioder har varit jobbigt att arbeta heltid som musiklärare då man är så engagerad och ger så mycket hela tiden. Detta har nu gjort att lusten har förstärkts återigen för musikläraryrket.” Hon är i dag anställd på en skola där eleverna går från förskolan och upp till och med gymnasiet där. På gymnasiet så kan eleverna välja musik som individuellt val. Hon undervisar i musik och kör från årskurs fyra.

Gör du ett medvetet val utifrån någon viss ideologi och någon viss genre då du undervisar och komponerar?

Hennes strävan och utgångspunkt är att alla skall kunna vara med. Detta är också anledningen till att hon komponerar och arrangerar för barn. Hon har känt ett behov att fylla de luckor som fattas då det har varit svårt att hitta passande repertoar. Oftast utgår komponerandet från en viss grupp och de elevernas förutsättningar eller ett vist tillfälle. Hon berättar också att en annan anledning kan vara att då man har jobbat flera år och material återkommer så kan det kännas roligt att förnya repertoaren istället för att repetera samma sak om och om igen.

Hur resonerar du kring röstteknik och röst användning då du undervisar och komponerar på mellanstadiet och högstadiet?

Då strävan är att alla skall kunna vara med så är det viktigt att utgå ifrån de elever man just jobbar med och deras utvecklingsfas och förutsättningar. Om det är några som inte kommit så långt så kan det till exempel vara viktigt med enkla melodier och inte för stort omfång. Hon ger också exempel på att en del kompositioner som hon har skrivit för en grupp för många år sedan kanske inte passar en grupp i samma ålder i dag då hon på sin nuvarande skola får elever som tränats mycket i de lägre årskurserna eftersom de haft en duktig musiklärare. Hon menar att det spelar stor roll för sångutvecklingen om de fått rätt träning i de lägre årskurserna. En skillnad man kan lägga märke till är att otränade barn eller felaktigt tränade barn ofta har ett litet omfång. Ibland har hon märkt att hon i dag behövt transponera sina egna tidigare skrivna stycken till högre tonarter då de som är vältränade har fått upp klangen.

Utgångspunkten är att träna upp registret och skapa medvetenhet om rösten som helhet. Först måste man bli medbeten om sina olika register för att sedan också medvetet kunna använda sig av den. Alla musiklärarna på skolan jobbar mycket medvetet med att ”få upp klangen”, att hitta huvudklangen. Det går lättare att jobba med på mellanstadiet då man kan ”leka med rösten” lite mer tycker hon. Det gäller också att försöka få eleverna att lära sig att ”lappa över” mellan de olika registren.

”det handlar ju hela tiden om att försöka få upp dem så att de hittar den här huvudklangen, och för att komma dit så måste de ju bli medvetna om de olika... och då måste man ju göra övningar åt

båda hållen. Jag försöker väl också att visa och försöker få dem att förstå skillnaden och hur man liksom skall försöka lappa över de här rösterna.”

Att få eleverna att hitta huvudklangen är mycket svårare på högstadiet då de tycker att det är jobbigt att jobba med klangen och det kan då vara svårt att motivera dem. Hon tillägger att det då är det skönt att ha haft dem hela tiden från årskurs fyra så man känner dem väl och vet hur mycket man kan jobba med dem och hur mycket man kan driva på. Detta ger också en möjlighet att kunna forma dem. På högstadiet känner hon att man ibland nästan måste forcera dem då det är extra problematiskt just i högstadiet med tanke på puberteten och målbrottet. Ofta så upplever hon att de börjar ”krokna” redan i sexan. Hon tycker att detta också har blivit mer och mer påtagligt. Hon påpekar också att man skall sjunga i bröstströten med försiktighet då man befinner sig i puberteten och då man är i målbrottet.

Hon tillägger också att man inte kan driva på elever i en vanlig skola lika mycket som i en musikklass där man kan ställa högra krav på att de skall bli medvetna och även vältränade i de olika registren. I en vanlig skola är det andra faktorer som är viktiga att jobba med som t.ex. motivation och att få eleverna att våga och att släppa loss. Undervisningen i en vanlig skola utgår ofta ifrån att försöka entusiasmera eleverna så att de fortsätter och ibland kan hon få en känsla av att man tar till alla medel dock för att de skall sjunga i kör.

Hon talar sällan om att man skall använda sig av en viss typ av röst då man sjunger en viss genre. Hon tror inte heller att man skall göra det så länge man inte är ute efter något speciellt uttryck som en viss låt eller en viss stil kräver. Man skall kanske i alla fall inte prata om att sjunger på ett vist sätt i en viss genre i förväg utan det får is å fall växa fram av sig självt efter hand. Möjligtvis kan man göra eleverna uppmärksamma på att man kan använda sig av olika rösttyper (kvaliteter) genom att man själv förebildar på ett vist sätt som de härmar eller att man säger någon liknelse om hur det skall låta. Detta med syfte för att få fram ett vist uttryck.

Då de arbetar inför Lucia så menar hon att det här med hur man ”sjunger på tonen” kommer till sin spets. Man vill att Luciasångerna skall sjungas på ett traditionellt sätt. I omgångar har de haft elever som gjort ”Carolaliknande” åkningar (att ta tonen underifrån) Detta försöker jobbas bort då de sjunger i kör för samklangen och intonationens skull. Man strävar här efter ett sångsätt där man sjunger ”rakt på tonen”. Hon går däremot inte in och ”petar” på sådana här företeelser i klassrummet eller om någon skall sjunga solo och framföra ett stycke där det passar i stilen, kanske möjligtvis om de skall ha konsert.

Ofta kan detta ovannämnda ”underifrån sjungande” eller andra ”sångliga fenomen” visa sig tydligt då vissa artister som har ett vist sångsätt blir populära eller om det är någon speciell låt som är populär. Ett sjungande med ”åkningar” kommer och går i perioder i och med hur sångidealen inom populärmusiken varierar sig.

”Om man tänker så här att när vi gör våra Luciakonsert eller julkonsert och det skall vara lite mer traditionellt då kommer ju det här till sin spets lite grand om hur man sjunger och hur man sjunger på tonen. Då har vi ju i omgångar haft elever som tar lite ”Carola-underifrån så där” Och då får man ju liksom jobba med det för det är inte okej när vi sjunger i kör och framförallt inte i de här styckena och då får man ju gå in på det just så specifikt.”

Märker du om de ändrar inställning vad gäller repertoar etc., då de kommer upp i tonåren?

Hon säger att eftersom barnen på den skolan hon jobbar är väluppfostrade så brukar de inte säga så mycket men de brukar försöka lyssna på dem också så de går halva vägen var. Hon berättar dock att vad gäller kören så är det många som slutar då de börjar i årskurs sju. Hon tror att detta beror dels på att rösten förändras men också att det kan bero på gruppsytryck och någon form av "coolhetsfaktor" som spelar in och att det kanske inte är så populärt att sjunga i kör då man kommer in i tonåren. Det är dock många som återkommer senare i gymnasiet. Det är oftast killarna man tappar. Om det ändå är några som väljer att vara med så tycker de att det kan vara jobbigt om de är för få killar och så slutar de på grund av det. Hon påpekar också att detta kan ha med schemaläggning eller andra praktiska faktorer som också påverkar bortfallet.

Vad gäller vilka musikgenrer som de använder sig av så berättar hon att de gör väldigt olika men att det ofta blir populärmusik men de använder de sig även mycket av visor och annan tradition i det dagliga arbetet då det t.ex. förekommer samarbeten med lärare i andra ämnen. Det kan handla om att visdikter i svenskan eller om man har ett "Bellmantema" De har vissa saker som återkommer och belyses ur ett musikhistoriskt perspektiv. Ett exempel om hur de också kan jobba är då de för några år sedan gjorde en konsert som var en resa i musikhistorien där de gjorde "nedstamp" i olika tider. Då hade de inte med någon populärmusik alls.

Hon tycker att det är svårt att hitta passande körmusik även för gymnasiet då der gängse oftast är för svår. Ofta handlar det om att hitta repertoar som de också kan tycka är rolig och tilltalande eftersom att vara med i kören är frivilligt och på gymnasiekören så är den dessutom schemalagd utanför skoltid. Ibland kan det handla om att försöka entusiasmera de som valt att vara med för att de skall fortsätta. Hon tror också att man vågar mer om man tycker om det man sjunger. De får också komma med förslag till sånger som hon sedan arrangerar på lämpligt sätt.

Upplever du att många barn är hesa?

Nej men måste berätta för dem att de skall vara rädda om sina röster och inte skrika, framförallt då de kommer in i målrottet som även tjejerna gör.

Vad anser du om företeelser som tv-programmet "Idol" och medias inverkan på ungdomars sångutveckling?

Hon berättar att hon har jättesvårt för det programmet och blir ofta upprörd då det kommer på tal. Hon blir bara ledsen och tycker att det strider mot allt som man försöker jobbar emot i kolan där det handlar om att försöker uppmuntra våra elever och försöker få dem att komma loss. Då är det tråkigt att se att det som de gör i programmet är att såga sådana som är duktiga som om de inte vore vatten värda.

Märker du någon skillnad på barnen då de tittat på programmet? Blir det diskussioner och hur möter du dem i så fall?

Hon tycker att det är som om att det vilar något märkligt över programmet. Hon har försökt att diskutera detta med eleverna i skolan men upplever inte riktigt att de ser det

på samma sätt. Det hon brukar göra är att försöka påvisa att det egentligen handlar om ren och skär utnyttjning av folk. Då hon vänder och vrider på det sättet så får hon inte samma mothugg men de är ju inte så att de slutar titta på det för det. Även hennes vuxna barn tittar på det men de brukar säga till henne att hon inte skall bry sig om det som är i början och att det är mot slutet som det blir roligt och det verkar som om att unga sållar ut det som de är intresserade av. Hon poängterar att det är ju själva uttagningen som är så fruktansvärd då man utsätter unga människor som inte förstår sitt bästa. Hon berättar också om exempel där deltagare som gjort bort sig "hängs ut" på nätet till förödmjukning och att detta är något som sedan kan följa dem resten av livet.

Hon har dock inte sett några tendenser på att de ungdomar hon möter inspireras av programmet vad gäller låtval etc. men däremot så tycker hon att programmet speglar och är en del i en rådande "anda" hos ungdomar i dag. Hon tycker att hon möter fler och fler barn och ungdomar som inte vill göra saker tillsammans med andra utan det handlar ofta om "Se mig", "Hör mig" och att man alltid skall framhäva sig själv. Hon tror också att detta är en faktor till att kören i skolan har dalat de senare åren. Det är inte intressant att försöka lyssna på varandra och försöka få ett resultat tillsammans är inte viktigt utan man skall vara själv. Allt skall dessutom vara perfekt och på ett vist sätt. Barn och ungdomar i dag vill få allt serverat och hon tror att detta är en allmän grej i samhället just nu. "Idol" är kanske något som serverar detta behov menar hon. Hon tycker denna utveckling är synd med tanke på att det finns flera som kanske inte vågar eller har lust att t.ex. sjunga solo eller stå på scen men ändå tycker det är tillfredsställande att sjunga och tillsammans blir man ju stark. De ungdomarna försvinner kanske bort i och med denna utveckling. Hon ger exempel på hur hon själv tyckte då hon var barn och inte alls ville stå på scen eller sjunga solo men älskade att sjunga i kör tillsammans med andra.

Hon tycker sig också se detta i alla lägen och att det som sagt är något i tidsandan och något man ser i olika typer av samarbeten som grupparbeten och i ensemblespelet där det t.ex. kan vara svårt att hitta samma puls. I ensemblespelet så får man träna jättemycket på detta och att lyssna på varandra för att uppnå ett musikalisk helhet och ett musikaliskt resultat, vilket upplevs som tillfredsställande då man kommer till detta mål både för lärare och elever.

Märker du någon skillnad på killar och tjejer även innan målbrottet, dels då röstligt men också socialt då de går i årskurs 4, 5 och 6?

Hon tycker att det är skillnad på att jobba med tjejer och killar och hon jobbar ganska mycket med uppdelning i tjej- och killgrupper. Hon säger att tjejerna har ett försprång i jämförelse med killarna. Det går fortare att nå ett resultat med tjejerna än med killarna som man måste ta andra vägar med då de har ett annat uttrycksbehov. Killarna är mer rörliga och de vill ofta "låta" mer än tjejerna. Ibland tycker hon också att det verkar som om de vill att det skall gå fortare på något sätt. Tjejerna vill ta det mer lugnt och kan vara nöjda med att sjunga en låt länge. Hon upplever också att tjejerna kan tycka att det kan vara skönt att ha lektion utan killarna. Hon tillägger också att det kan vara dumt att "dra alla över samma kam" då det finns killar som mår jättebra av att vara i tjejgruppen och som upplever samma saker som tjejerna.

Rent röstligt så tycker hon att killarna ofta sjunger starkare men hon vet inte om det beror på fysiska faktorer eller för att de är mer "på" Hon tycker att det i en vanlig skola som den som hon jobbar i så kan det vara svårt att få killarna att känna sig bekväma i

det höga rösläget (huvudklängen) för de vill gärna ”gräva ner sig” för att de tycker att det är behagligare. Att sjunga i huvudklang verkar de ofta tycka är lite pinsamt kanske för att detta inte är något röstideal för dem och inget de annars gör. De blir ofta obekväma då de skall sjunga i ett högt läge även om de kan.

”Sedan kan jag tycka att i en vanlig skola så här så är det svårt att få killarna att sjunga där uppe så att säga med huvudklang för de vill gärna gräva ned sig så för att de tycker att det är behagligare. Så att är det så, alltså vi har ju pojkar som är jätteduktiga på att sjunga, bra på att sjunga däruppe liksom. De är själva, alltså det är ju inget röstideal så det är inget som de gör direkt.”

Hon ger ett exempel på detta från en repetition inför en konsert i veckan då hon bara hade årskurs 6. De sjöng ”Mio min Mio” i högt läge och då i huvudklängen och hon märkte tydligt att de blev obekväma. Det går jättebra så länge det inte är på allvar och om de handlar om att ”larva sig” och leka fram höjden, då de i stället är väldigt frimodiga. När det däremot börjar dra ihop sig för konsert blir de obekväma med höjden och vill gärna sjunga en oktav längre ned i stället.

Hon tycker dock att det är viktigt att de lär sig att sjunga på höjden för medvetenhetens skull. Detta gäller framförallt tjejer för annars så kommer de ju ingen stans menar hon. De måste bli medvetna om att de har en röst där uppe.

”Alltså det är liksom mer en medvetenhet att de har rösten. För tjejerna är det ju jätteviktigt för annars så kommer de ju ingen vart om de inte förstår att de faktiskt har röst där uppe.”

Hon gav här exempel på en tjej i årskurs sju som blev mycket gladare och positiv efter hon hade hittat sin huvudklang och märkte att hon faktiskt hade röst däruppe, något som hon innan varit helt omedveten om. Hon menar också att det inte alltid måste låta vackert att sjunga i en röst som man är ovan vid att använda och detta är något hon försöker få sina elever att förstå då de befinner sig i målbrottet eller tiden innan målbrottet. Hon förvånas över att det är så få tjejer som är medvetna om att de också kommer i målbrottet. Det är viktigt att tjejerna är medvetna om detta för då har de lättare att hålla ut och acceptera denna kritiska period i stället för att tro att de helt plötsligt blivit dåliga på att sjunga.

Har du något annat du vill tillägga?

Nej, bara att jag tycker det är viktigt att alla får sjunga... även de som inte vågar.

Bilaga 4: Sammanställning av intervju med person D.

Datum: 10/4 2007

Person D är man och började sjunga vid 14 års ålder. Han berättar att han hade ett tidigt målbrott och att det gick ganska fort över men att det var ganska kraftigt också. Första plattan gjorde han då han var 18 år, i hårdrocksgenren. Sedan dess har han hållit på med sång på heltid. Han har gjort flera skivor och turnerat runt om i världen i olika konstellationer. Sedan några år tillbaka så är verksamheten fokuserad på det egna företaget där han coachar, forskar och producerar sång. Han anlitas regelbundet av den svenska artisteliten som sångcoach eller sångproducent. Han har också forskat inom rock-, pop- och soulröstens funktion.

Vilken erfarenhet har du av arbete med barn och ungdom och röstutveckling?

Han berättar att erfarenheten numer inte är så stor då han oftast jobbar med vuxna. Den största erfarenheten av unga som han har är med ungdomar i övre tonåren. De yngre som han stöter på är mest tallanger eller liknande.

Vi har ju yngre som kommer hit fast då är det talanger. Så vi stöter inte på "average pop 11-åring" utan då blir det någon som Bert Karlsson eller någon rekommenderar eller något sådant där. Här har vi en talang som skall göra en julskiva eller något sådant och då är de ju väldigt bra. Eller så är det någon som har vunnit någon "barn-idols-tävling" som de vill satsa på. Då stöter man på dem.

Ibland kan det hända att han stöter på barn som vill söka till Adolf Fredrik också men de är väldigt få. De är väldigt unga.

D berättar också att han hållit föredrag som har handlat om rösten och tonårstiden. Hans största erfarenhet är då gymnasieåldern.

Hur tänker du kring musikgenrer och repertoar då du undervisar?

Utgångspunkten för hur han jobbar utgår ifrån de som kommer till honom och deras önskemål och vad de behöver träning i just då och ofta inför en specifik uppgift. De som kommer till honom, och till de andra kollegorna på företaget, är i stort sett alltid inriktade på rock-, pop, och soulgenrerna och har redan valt denna inriktning. Vad gäller de få som kommer för att söka till musikklasser som t.ex. Adolf Fredrik så blir det allmänt utifrån de proven som gehörsträning och att träna just på den eller de sånger som de skall sjunga på antagningsprovet.

Annars när man söker sig hit så söker man ju rock och pop, alltså modern populär musikinriktning och då är det ju det vi jobbar med. Ofta så har man ju redan ett material man vill jobba med så att säga och har man inte det så hjälper vi ju till med det och då blir det ju också i den genren. Så när det gäller genrer så är det ju liksom individdrivet på något sätt. Det är inte så att man bygger upp rösten runt massa olika så eller vi skall lära dig si för det gör inte vi här. Utan det är någonting man mer får på en skola och på det sättet.

Han berättar däremot att de har ett estetgymnasium som de har sångundervisning för och de eleverna får göra lite olika fast eftersom de redan har bestämt sig att hålla på med rock- och popgenren så får de göra olika saker inom den genren då förstås. Han berättar att vissa kallar denna inriktning för Afroamerikanskt, vilket han menar att det är

om man blandar in jazzen. De får prova lite jazz, soul och rock. Ibland får de göra egna låtar också.

Utgår du ifrån någon viss ideologi?

Ideologin blir på något sätt utifrån den genre som man jobbar med men rent allmänt så är det att man utgår ifrån det man har framför sig, vilket han ser som helt naturligt. Det som sedan också är utgångspunkten är karaktär.

”För det är faktiskt det viktigaste inom rock- och popgenren, det är ju karaktär. Där måste du låta unik. Hellre att du låter som Joe Kocker än att du låter jättefrisk och bra i rösten och låter som alla andra. Så är det ju, så hellre karaktär än likriktat så att säga”.

Han tror också att även med yngre så är det bra att påtala det här med karaktär.

”Jag tror att det vore väldigt bra om man påtalar just att ha karaktär. Nu härmar de ju väldigt mycket och de härmar ju äldre som låter på ett vist sätt och då försöker de ju skapa sound utifrån vad de har hört och så där det är ju ett naturligt sätt för barn att försöka bli vuxna, de försöker klä sig. När man närmar sig tonåren försöker man ju klä sig som mamma, eller inte som mamma men en vuxen eller en äldre tjej och killar också för den delen. Man vill ju härma vuxenlivet så tidigt som möjligt då även röstmässigt. Så att det får man väl då försöka..., samtidigt vill man ju vara en i gruppen det hör ju också ihop med tonåren. Man vill ju inte sticka ut. Man vågar inte riktigt. Har du en röst som inte låter som alla andra så kanske du tycker det är jätte jobbigt då, fast senare i livet så kommer det vara en styrka. Det brukar jag påtala väldigt mycket för yngre tjejer som kanske är ”basigare” eller ”altigare”, inom ett klassiskt tänk, eller med basigare ”Sound”, att de inte kvittrar lika fint och så där i falsett som sina tjejkompisar. Men då kan man bara ta upp lite exempel på Tina Turner eller alla sådana här världsstjärnor. Ingen av dem lär ju ha låtit som några kvittrande sopraner från början så att det kommer att vara en styrka i den här genren”.

Något som har kommit upp i de andra intervjuerna är att det är viktigt att träna rösten i dess ”ljusa läge” för annars har de inte en chans senare. Detta gäller framförallt tjejerna. Hur ser du på det i era genrer?

Han menar att det är precis tvärtom och att det är väsensskillnader. Han berättar då också att detta är en anledning till att han forskat och att han har haft som mission att försöka få in sångmetodik och sångpedagogik i de här genrerna. Han menar på att det är svårt för en klassisk sångpedagog att undervisa i de här genrerna. Han menar på att det är en helt annan värld än den klassiska och själv skulle han aldrig ta på sig ett klassiskt sångjobb.

”det går ju inte för en klassisk sångpedagog att köra lite på en höft, lite rock och pop, för det är en helt annan värld, precis som jag aldrig tar åt mig ett klassiskt jobb. Aldrig. Jag vet inte, jag kan ”fejka” mig till något som låter semiklassiskt i en Novis öron. Men inte liksom på någon nivå och det är väl samma sak då tvärtom”

Han tillägger här också att det är ganska många som kanske gått i Adolf Fredrik och sedan t.ex. Södra Latins musiklinje och som kanske sjungit mycket i kör och lite mer klassiskt inriktat och som sedan till och med fortsatt på musikhögskola som sedan kommer och vill lära sig att sjunga lite ”skitigare”, som han uttryckte sig. De har kanske fått lära sig att det är farligt att låta på ett vist sätt. Han menar att det kan vara svårt för dem att få ett jobb inom rock- och popgenren för att de inte låter som man bör. Det är likadant egentligen fast i olika riktningar menar han.

Hur tänker du kring sångteknik med ungdomar? Vad tycker du är viktigt? Hur tänker du kring register och termer som huvudklang och bröstrost? Hur arbetar du med tonårsrösten?

Han berättar att generellt i den verksamhet och i de genrer som han jobbar med så är sällan huvuduppgiften att bygga röster på lång sikt. Det är inte så att en elev regelbundet kommer och tar sånglektioner under flera års tid. Max har man dem under några år, om de ens kommer regelbundet. Han berättar vidare att man inte har samma relation med sina elever som man har då man kanske jobbar mer långsiktigt inom andra genrer där man kanske också blir mer en del av familjen och går på alla uppspel etc. Han menar att detta har eleven varken lust, tid, tålamod eller pengar för. Detta gäller även läraren. Det finns inte någon kultur kring detta helt enkelt. Uppgiften är mer att coacha på kort sikt och oftast inför uppdrag som konserter, skivinspelningar eller liknande.

Han berättar också att tålamodet inte är så starkt hos eleverna inom dessa genrer. Att gå till en pedagog i flera år är sällan intressant. Som pedagog så är man inte med och ”bygger i alla ändrar på rösten”, som han uttryckte sig. Man jobbar t.ex. inte med en teknisk detalj under en hel termin utan man utgår ifrån låtmaterial men självklart utifrån de röstliga förutsättningar som eleven har också. Som t.ex. tonlägen och så. Man måste alltid ta fysiologisk hänsyn.

Vad gäller de olika registren och sångkvaliteter så menar han att utgångspunkten när han jobbar med ungdomar är generellt att jobba utifrån bröstregistret och så nära talrösten som möjligt dock utan för dens skull att ”gapa sig uppåt”. Med vuxna så jobbar han däremot ganska mycket med falsettregistret men inte på samma sätt som man gör i klassisk sång. Man fokuserar inte heller på falsettregistret som utgångsläge utan den används mer som en rösteffekt. Bröstregistret hos en vuxen kan stretchas ganska mycket, vilket man ofta gör i starka volymer. Klassiska sångpedagoger och sångare kan tycka detta låter farligt. Men detta gör de för att det krävs inom genren och är inte farligt. Han poängterar dock att det är viktigt att ta det försiktigt med kraften då det gäller tonårsrösten. I och med att man slappnar av och tar det lugnt med kraften så hamnar man i någonting som börjar glida mot falsettregistret.

Sammanfattningsvis så är det som skiljer sig från hur man jobbar med ungdomsrösten i jämförelse med den vuxna rösten är att man inte övar att stretcha i starka volymer.

Sätter du likhetstecken mellan falsettröst och huvudklang?

Han anser att han inte jobbar med huvudklang över huvud taget och menar att man inte bygger röster på samma sätt som i klassisk sång.

När jag skrev stora sångguiden så höll jag på länge med det här. Jag och Sundberg gick igenom detta och jag frågade honom tusen gånger. Vi gick igenom fysiologiskt allting och jag ville kalla det vokalisregistret och bröstregistret för min tes är att vokalismuskeln är sammandragen i bröstregistret och det är den inte i falsett. Och så som vi använder rösten i våra genrer så är det väldigt sällan vi låter en tjej täta sin falsett så att den låter, och vad jag uppfattar huvudklangsidealet som så är det falsettregister fast med slutning av stämbanden som gör att man får en tät klang och då kan man både sänka struphuvudet och ha en lite mer rundad klang. Så sjunger inte vi. I så fall i falsetten luftigt och snarare leende. Framförallt luftigt i alla fall och vi sjunger inte där hela tiden utan det är en rösteffekt.

Men detta menar han gäller generellt och berättar att det också finns ”cross-over” stilar. Pop- och rockgenrerna har en tendens att ta alla riktningar. Han berättar att ibland så vill man kanske försöka få fram något eget och unikt, för karaktärens skull och blandar ihop

olika stilar i en produkt för att få en slags "kontragrej" som de t.ex. gör i gruppen *Evanescence* där en "semiklassisk" sångerska sjunger med ett hårdrocksband. Detta hör dock till undantagen snarare än vad det är en regel.

Hur ser du på företeelser som tv-programmet "Idol" och medias inflytande på sångutveckling hos ungdomar? Har du några åsikter?

Generellt så tycker han att det är en bra kanal för dem som har talang och som inte har någon stans att få ut den och menar att dettas är jättesvårt att ta sig någonstans i dag, och att det egentligen bara finns två stora forum för en ung sångare i dag och det är melodifestivalen eller "Idol" Om man vill bli känd med sin sång, dock inte sin musik för den får man inte göra själv, så kan det vara ett bra forum.

Däremot så menar han att man inte får glömma bort att det är ett tv-program som är regisserat, där en jury skall säga "catchiga lines" som "dissar" eller lyfter folk. Huvudsaken är att det skall bli bra tv. Sammanfattningsvis så menar han att det kan vara bra för de som är talangfulla och starka nog för att stå emot formatet men för de andra är det helt förkastligt och det är mot detta sistnämnda han riktar sin kritik. Det är inte bara det att man låter alla möjliga söka, för det menar han att man gör till vanliga skolor men det man inte gör på skolor är att man inte gör narr av dem som misslyckas. Anledningen till att man släpper in vem som helst är för att man skall kunna välja ut de som är sämst för att göra narr av dem. Själva så tror de kanske att de är jättebra då de gått vidare i första uttagningen men i själva verket är orsaken en annan. De som är halvbra går inte vidare för de är inte intressanta på varken på det ena eller det andra sättet och försvinner i mängden. Han kan samtidigt förstå att mediavärlden fungerar som den gör och menar att i hela underhållningsbranschen handlar det om att intressera andra människor på olika sätt och att sälja in sig med stora rubriker på löpsedlar etc. Detta gör man inte om man presenterar en ointressant medelmåtta eller utgör sig för att vara snusförnuftig. Det som är intressant är smaskiga rubriker och helst bisarra nyheter. Han menar också att de som sitter i idoljuryer får både betalt och uppmärksamhet för att de vågar sticka ut.

Möter du många ungdomar som är hesa och har röstproblem?

Han stöter sällan på ungdomar med röstproblem. Han har däremot lagt märke till att gymnasieeleverna ofta verkar vara förkylda, i alla fall utgör sig för att vara det. Han menar att gymnasieåldern är en hormontid på alla sätt och vis och att det sätter sig på allt så ibland kan man uppleva dem som lite gnälliga och att de kan tycka att det är jobbigt att sjunga de orkar kanske inte anstränga sig och då är det lätt att skylla på att man är förkyld. Det handlar om en inställning.

Vad gäller faktiska röstproblem så sjunger de sällan sönder sig och att detta kanske beror på att den kraft som man förknippar med rock- och popgenren, att man sjunger starkt och högt i bröstregistret, det har minskat på grund av att många sitter hemma och sjunger och skriver egna låtar. Han berättar också då att de senare årens artister ofta är sådana här typer av sångare som sjunger ganska svagt t.ex. *Darin* De har inga power-röster som t.ex. sångare som *Tom Jones* har, och trycker inte på på samma sätt helt enkelt, vilket kan vara orsaken till att de sällan drabbas av röstproblem. Allt eftersom man anstränger sig mindre så kanske man sparar lite på krutet menar han.

***Ser du några skillnader på hur ungdomar är idag mot då du började jobba?
Jag tänker då på det här med att allt skall gå så snabbt etc.***

Han berättar att en annan skillnad i dag från för många år sedan är att i dag är det ett sådant otroligt brus. Med det tror jag att han menar att det är så många som håller på i dag och att det är svårt att sticka ut och att det är färre som sjunger med starka och bra röster då det kanske är annat som är viktigare i artisteriet än att ha en stark och bra röst. Han berättar att nu för tiden kan du varit med i tio tv-program och ingen har lagt märke till dig. De har sett dig men inte lagt märke till dig. I dag har man fokus på så många saker. Folk har så fullt upp.

Det här med att allt skall gå så snabbt i dag tycker han blir värre och värre och att man även kan se detta på skivbolagsfronten där man också ofta satsar över ett vist projekt. Man kanske engagerar sig i en artist runt sådant som melodifestivalen, eller tvärtom tar hjälp av ett skivbolag under melodifestivalen. Helt beroende på hur det sedan går så fortsätter man eller inte. De flesta fortsätter ju inte även om det går bra för att då behövs man inte längre, man behöver bara komma över puckeln. Så det är väldigt kortsiktigt även där. Det skall betala sig ganska snabbt. Investering är inte på lång sikt.

Vad gäller tålmod hos ungdomar kan det ibland vara så att man inte tycker det är värt att lära sig vissa saker för det ingår inte i det de skall göra. Så om man inte kan koppla det direkt till det som ingår, då blir det en otålighet. Man vill få punktinsatser på just det som man just då har problem med i t.ex.. i den låten man sjunger. Sällan finns det intresse för att lära sig något som de inte förstår fyller en direkt funktion. Man vill inte lära sig mera än det som just då krävs för nästa vecka kanske det är något annat man vill göra. Sammanfattningsvis kan man säga att allt är väldigt kortsiktigt.

Vad kan du berätta om sångideal genom tiderna?

Sammanfattningsvis så speglas sångidealet av vad som är hippt för tillfället och vad som får mest plats i media.

På 80-talet så var ju 80-tals hårdrocken stor och då var idealet höga killröster som kunde sjunga i bröstregistret upp till D. Minst över höga C minst och man skulle sjunga i det läget helst hela tiden. Tjejer hade inte riktigt något ideal över huvud taget på den tiden för det var killar och den musiken som var själva grejen.

På 90-talet så nämner han att det kan ha varit Depprocken som skapade idealet. Det var en annan typ av rock som tog över vilket har inneburit att ”tonhöjdsstressen”, som han kallar det, försvunnit. På 90-talet så lät som man gjorde, lite blasé så där, och satsade inte med full röst och kraft i höga höjder för då kunde man ju inte låta blasé. En kvinnlig förebild nämner han inte funnits då men senare nämner han att Whitney Houston säkerligen varit ett Ideal som många tjejer strävat efter att låta som.

Efter depprocken började det bli mer mångfasetterat med genrer. Han nämner här att trots detta så har ändå sångerskor som *Britney Spears* och *Christina Aguilera* trängt igenom något och spridit sig till andra tjejer. På killfronten har pojkbanden och deras halvsouliga sätt att sjunga spridit sig. Sångidealet speglas av vad som är populärt helt enkelt menar han..

Han nämner också *Peter Jöback* satte ju spår i ”semimusikalkillar”, som han kallar dem, killar som vill göra musikal eller Wallmans eller den stilen.

Namnet Carola dyker upp både i böcker och hon har även nämnts av flera av dem som jag intervjuat. Hon verkar vara något samlingsbegrepp på något sätt, en slags Ikon för svenska folket. Varför tror du att det är så?

Han berättar att han själv jobbar med henne regelbundet. Han tror att orsaken till att hon ofta nämns kan vara att hon är den mest kända duktiga sångerskan vi har i Sverige, om man räknar bort *Alice Babs* och de som fanns förr vill säga. Vi har ju inte flera som är så kända och så bra på att sjunga som Carola är menar han. Hon blir helt enkelt en spjutspets som vi använder. Den manliga varianten skulle möjligtvis kunna vara *Tommy Körberg* men han är inte lika känd som hon. Och tillägger att han inte heller är tillräckligt ungdomlig för att han skall kunna sprida sig nedåt i åldrarna som Carola gör. Dessutom så sjunger han lite mer åt det klassiska hållet och nu mer och mer ”burkigt”, som han uttryckte sig, och detta är inget ideal menar han. Däremot Carola har visat sig var aktuell med hits. Hon sjunger både rockigt, souligt och gospel. Hon sjunger i den genren som gäller. Sedan berättar han att folk i och med att hon behärskar många stilar så har folk en övertro på vad hon skall orka med helt enkelt. Han får själv telefonsamtal från Media om hur det står till med hennes röstskick då han jobbar med hennes röst och då får han uttala sig om detta. Han berättar också att vid ett tillfälle så kritiserades hennes röst av en klassisk sångpedagog i pressen och då fick han försöka besvara kritiken helt enkelt.

Media ringer ju hit titt som tätt och frågar vad det är som händer och hon ”dissades” ju i någon artikel här i *Expressen*. Det var ju någon klassisk sångpedagog som hade tyckt att, det är livsfarligt som hon sjunger och kommenterat, så då fick man ju uttala sig på något sätt. Då ringer de ju upp och ber mig göra det och då får jag ju bemöta det. Jag jobbar ju med hennes röst. Det gör ju inte de andra. Så de vet ju inte. Vi tycker ju om att uttala oss om Carola helt enkelt. Vi vill tycka någonting och det är därför hon är så stor.

Flera personer jag intervjuat har nämnt att man i omgångar har kunnat lägga märke till att de som söker ofta inte sjunger på tonen och att de sjunger med något slags ”åkninar på tonen”. Någon kan t.o.m. ha nämnt att detta är en ”Carolagrej” Vad säger du om det? Är detta ett ”Wailideal” som man kan höra?

På detta svarar han att han snarare tror att det är R&B som smittat av sig till de som Wailar. I alla fall snarare än att det skulle vara Carola som spridit detta sångsätt och menar att hon inte wailar särskilt mycket.

Sammanfattningsvis så utgår sångideal hos unga i dag från artister inom soul- och ”R&B-träsket”, som han kallar det. Något som också har blivit populärt på senare år är singer-songwriter-genren.

Kan det vara mer skadligt eller påfrestande för rösten att hålla på med rock- och pop-genrerna än klassisk sång anser du?

Han berättar att ofta så vill vi människor gärna uttala oss om sådant som är farligt och sammanfattar något om det om möjligt kan vara mer riskabelt och slitsamt att sjunga inom rock- och pop-genrerna.

Man vill ju gärna uttala sig om allt som är så skadligt och farligt och så där men enligt vad flera av våra kända foniatrer säger så kommer det lika många klassiska sångare till dem som det kommer rock- och popsångare. Det är mer individuellt. Sedan är det ju klart att det är jobbigt att sjunga. Vissa håller och vissa gör inte det och i våra genrer så är det så att om man nu ponerar att du har symmetrisk struktur i struphuvudet, alltså att stämbanden är symmetriska och svänger rätt och du har en ren och klar röst, så är du mer benägen att hålla eftersom det inte sliter på samma sätt att få ihop de där svängningarna och så där. Då skulle det då i våra genrer kanske var mer ointressant för att det blir svårare att få karaktär i tonen, kan man ju tycka då, men rent fysiologiskt kanske det skulle vara mer gjort för att kunna sjunga länge och då kanske det är lättare att plockas in i klassisk genre så att säga. På det sättet kan man ju säga att det i våra genrer är större risk att fler som håller på som har röster som folk gillar men som inte är gjorda för att sjunga länge för att de har asymmetrier som gör så att det blir jobbigare helt enkelt eller något annat. På det sättet skulle man kunna säga att det är en större risk. Det gäller inte alla men. Vissa artister har ju ställt in flera gånger än vad många andra har gjort som t.ex. Rod Stewart, kan man i alla fall uppfatta det som när man läser liksom. Liknande är det med sångare som har röster vi gillar men som inte är helt perfekta. Musik är ju beröring och sång är ju verkligen att beröra känslor och så. Jag personligen blir inte alls berörd av en klockren mansröst, nej det säger mig ingenting. Klockren då menar jag ju då förstås att man har en bärig klang som är genomträngande.

Bilaga 5: Sammanställning av intervju med en foniatrer.

Datum: 24/4 2007

Vilka åldersgrupper erfar du har flest röstproblem?

Jag ser ingen stor skillnad. Det kan om möjligt vara olika typer av röstproblem i olika åldrar. Det är både yngre och äldre som kommer hit

Är det vanligare med röstproblem hos dem som sjunger pop och rock mot de som sjunger klassiskt?

Nej. Det kan om möjligt vara lite skillnad i typ av problem. Något mer förekommande är slitagebetingade problem hos de som sjunger rock och pop och mer infektionsbetingat hos de som sjunger klassiskt. Det kan vara olika problem för olika röstlägen. En skillnad är ju också att de ena sjunger med förstärkning och de andra inte. Men det är inte så att den ena kategorin sångare bara har problem som är slitage relaterat och de andra bara infektionsrelaterade problem. Jag ser ingen stor skillnad som man kanske kan tro. Orsaken är att många i dag är skolade inom rock och pop till skillnad från förr. Möjligtvis kan det vara yngre förmågor som sjunger med sin naturröst som råkar ut för problem. Annars är de lika välskolade.

Har du sett skillnader på detta i dag mot hur det var tidigare?

Jag kan inte säga det. Jag tänkte inte på det så mycket då så det kan jag inte säga säkert. Men det finns ju fler som specialiserar sig på rock och pop nu så fler än ju skolas inom dessa genrer. Det fanns det inte så mycket förr. De andra var skulle de ta vägen någon stans. Det är vad jag tror.

Är det farligt att pressa upp bröströsten?

Vad gäller barn så är det ganska tveksamt om det är så bra. En barnröst som t.ex. skall härma Carola kan vara mindre bra. Hon har koll på sin röst men en barnröst som skall pressa upp sin bröströst det kan bli problem. De har ju inte alls samma kontroll och stämbanden är ju inte färdigväxta och så där. Om vi pratar innan puberteten. Annars är det ju mest de som sjunger med beltingsteknik, alltså kvinnor som drar upp bröströsten. Det är ju mer en teknikgrej. Kan man det så kan man ju säkert klara av det. Kan man inte så kan det bli problem. Det är liksom individuellt där.

Mina 10-åringar vill oftast helst sjunga i bröströst. Vad säger du om det?

Det behöver inte vara så att de blir hesa men däremot så får det konsekvenser för rösten då du blir äldre, framförallt om du är kvinna. Om du i unga år bara sjunger med bröströst och aldrig utvecklar huvudklängen. Då kan du få problem då du kanske senare vill ändra repertoaren. Om du har lärt dig att växla mellan olika register när du är ung så har du större förutsättningar i dina val då du blir äldre än om du aldrig lärt dig att sjunga i huvudklängen. De behöver ju däremot inte ta skada men du utvecklar inte muskulaturen liksom. Då är det ganska svårt att göra det senare. Det har jag haft några som har jättesvårt för det och så kall de i något sammanhang göra någonting där en sång

kanske går upp lite högre och då får de problem. Några sådana har faktiskt kommit hit. Då är det större risk att rösten tar skada.

Då jag var här med en ny elev för några år sedan som hade problem så visade det sig att hon hade knutor på stämbanden. Då sade du att hon ändå kunde sjunga lite grand men att hon skulle sjunga i sitt talläge för det skulle inte slita eftersom hon då inte sliter på ytterkanterna av stämbanden. Är det då inte så att du skall sträva efter att sjunga så mycket som möjligt i talrösten om det inte skall slita?

Det går ju inte som kvinna. Inte om du sjunger klassiskt i alla fall. Vad gäller unga barn eller över huvud taget. Talrösten är bara en liten del av röstomfånget för både män och kvinnor. Skall du sjunga där hela tiden blir det en väldigt begränsad del av hela ditt röstomfång som du utnyttjar. Jag tror inte att det funkar. Däremot så tror jag att man har ett läge som passar för sin röst som man skall utgå ifrån, alltså det läge där det går enkelt att sjunga. Sedan expanderar du åt olika håll. Likadant om du har haft problem så får du backa tillbaka till det bekväma läget och utgå därifrån. För en del röster kan det vara så att detta läge ligger väldigt lågt men inte för alla.

Annars är det viktigt att träna rösten i olika register även om man inte använder den så mycket för det är olika hur rösten arbetar.

Många ungdomar kanske går till en pedagog för att få hjälp med ett vist tekniskt problem i en viss låt. De har kanske inte har lust att jobba med något allmänt tekniskt utan vill bara fokusera på det just då aktuella problemet. Hur ser du på det?

Det kan väl ge en snabb lösning och fungera om man har koll men det är lätt att det ger bakslag. Då får man kanske betala priset sedan.

Alla som sjunger går ju inte hos pedagog utan skapar sig kanske en egen teknik som ändå tycks fungera utan att vara osunt.

Det är väl det här med olika röstlägen och att man känner in och märker att det här det fungerar för mig. Sedan utgår de från det och lyckas hitta ett sätt och klarar detta själva. Det kan ju fungera helt utmärkt.

Är vissa röster och rösttyper mer sköra än andra?

Ja så kan det nog vara, speciellt om du har ett visst ideal eller om du försöker låta på ett visst sätt som inte passar din röst. Detta gäller båda afro och klassiskt. Då kan det bli problem. Sedan också om du har astma, allergi eller har lätt för att få infektioner då är det ju lite jobbigare så klart. Du får passa dig i vissa perioder. De som är erfarna känner sina gränser medan de som är unga kanske tänjer lite till. Detta är något man lär sig.

Eleverna lär sig genom att tänja på sina gränser och genom sitt utforskande. Som pedagog kan det vara svårt att höra när detta utforskande blir farligt. Jag är full av beundran för pedagoger i dag som försöker för detta måste vara jättesvårt. Framförallt i dag då det finns så många olika sätt att sjunga på. Förr så var det lättare då man bara jobbade med klassiskt än i dag då det är annat som gäller.

Det som är en tydlig skillnad inom rock och pop är att man använder sig av förstärkning. Där är en stor del att lära sig tekniken kring detta. Man skall lära sig mikrofonteknik etc. Någon kom hit och hade bra mikrofonteknik men hade ingen koll på att man skulle ha medhörning. Hon pajade rösten. Jag sade till henne att hon måste ha medhörning och då blev det bättre.

I rock och pop så är det karaktären som är i fokus. Man kanske till exempel letar efter ett sound som kanske är att låta "distat". Tror du att detta kan leda till röstproblem?

Om man pratar om det här med distad sång så finns det många som klara det jättebra. Det är en viss stämbandsbelastning man använder sig av klassisk sång men här använder man sig av annat som t.ex. de falska stämbanden (fickbanden) Behärskar man det kan man sjunga mycket. Sedan så har man förstärkning också så man inte går över gränsen. Men när man lär sig det finns det en viss risk. Det är alltså inte nödvändigtvis så att det blir problem då man sjunger på det sättet.

Om man lägger om från klassiskt till rock och pop. Har du märkt om det är lätt att få röstproblem då?

Nej, det kan jag inte säga. Det finns väl knappt någon som gör det. De har oftast en ganska bra grundskolaning.

Du nämnde tidigare att röstproblem inom klassisk sång mest handlar om infektioner. Vad menar du med det?

Det är klart att det finns slitage där också men ofta är det en vanlig kombination i klassiskt. Inom klassisk sång är det små nyanser som kan ha betydelse för om det fungerar eller inte. Då är den mest förekommande orsaken kombinationen av att jobba lite för mycket och lite för tidigt som kan leda till problem. Man hade egentligen kanske behövt vila en vecka till. Ett exempel kan vara hos frilanssångare. De har inga ekonomiska försäkringar utan tvingas kanske jobba med en infektion. Jobbar de inte så kanske de inte blir erbjudna jobb igen.

Jag upplever att det är något mer slitage utan infektioner som är mer förekommande röstproblem inom rock och pop. Samtidigt skall jag säga att jag dock inte har sammanställt någon statistik på detta.

Vilken erfarenhet har du av barn som kommer hit med röstproblem?

De unga som kommer hit och har röstproblem är antingen de som har en hes talröst och då är det är kanske föräldrarna som undrar varför de låter som det gör. Det kan kanske vara en fotbollsspelande kille eller liknande. Sedan finns det den andra kategorin som kanske går i musikskola eller på Adolf Fredrik eller något sådant och kanske vill vara med i kör. Det kanske inte fingerar med sången och musikläraren eller körledaren kanske undrar vad det beror på och om det kan var knutor eller något annat fel. Barnet är oftast förtvivlat då de vill sjunga.

Om man hör en heshet på ett barn så är det oftast någon slags stämbandsproblem. Beroende på vilken kategori barn det är. De som är sjungande barn och som haft

problem länge skickar vi oftast till logoped. Det är väldigt ovanligt att man operera stämbanden på ett barn.

Något som jag också har tänkt på vad gäller artister och så si finns det ju de som låter hesa när de pratar men inte då de sjunger. Hur kan det vara så?

Det har med rösläget att göra och hur du använder din röst när du pratar. De har kanske en bra skolning då de sjunger och är i sångarpositionen och på scen. Då använder de kroppen och gör rätt och använder sin teknik. Då funkar det bra. Medan däremot när de pratar då kanske de plockar bort allt och använder en usel talteknik. Det är ju tyvärr samma stämband och då blir det inte bra. Då kan det låta mycket hest och eländigt. Detta gäller både inom klassiskt och rock och pop.

Jag tänker också på de artister som har en hes sångröst. Som sjunger så att det låter hest. Hur är det med dem?

De kan ju ha en defekt på stämbanden som ger en viss heshet. Men de har bra koll och gillar det här med sin hesheten och lär sig att använda sig av sin röst och tycker om sin personliga och kanske lite hesa klang. De lär sig var gränsen går utan att tappa rösten. De sjunger med det här och det fungerar oftast ganska bra. Det blir en del av deras karaktär. Om jag kommer med förslag att sätta i gång med att operera eller behandla, det vill de inte alls. Jag kanske frågar; Vill du gör något åt det här? Då svarar de att nä nä, jag är bara lite extra hes och vill bara komma tillbaka till min vanliga heshet.

Är det så att en hes sångröst är lika med att det finns en fysik defekt eller sjukdom?

Nej så är det inte. Du kan göra så att det låter hest eller andra önskvärda effekter med din teknik. Det behöver alltså absolut inte vara så.